

Bildande av Pjältåns naturreservat i Norrköpings kommun och fastställande av skötselplan för naturreservatet

Länsstyrelsen Östergötlands beslut

Länsstyrelsen förklarar det område som framgår av den rasterade ytan på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat. Syfte, föreskrifter, skötselplan och skäl för naturreservatet redovisas nedan. Beslutet fattas med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken.

Naturreservatets namn ska vara Pjältån.

Beslutet riktar sig till allmänheten samt var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

Syftet med reservatet

Syftet med Pjältåns naturreservat är att bevara, vårda och vidareutveckla den biologiska mångfalden och variationen av värdefulla naturmiljöer som finns i området främst mindre vattendrag med variationsrika strömvattenmiljöer, förekomst av limniska nyckelbiotoper och värdefull fiskfauna samt ädellövskog i branter med gott om gamla lövträd och död ved.

Biotoperna i ån och strandzonen samt naturvärden knutna till ravinerna och skogsmiljöerna ska skyddas och förstärkas för att ge förutsättningar för ekosystem med hög artrikedom och livskraftiga bestånd av bland annat öring och flodnejonöga. Ett övergripande mål är att livsmiljöer och arter enligt Natura 2000 ska uppnå eller behålla ett gynnsamt tillstånd. Vad gäller Pjältåns naturreservat handlar det främst om naturtypen "Mindre vattendrag" och "Ädellövskog i branter" samt därtill hörande flora och fauna. Med hänsyn till naturmiljön ska besökare ges möjlighet att se och uppleva områdets typiska livsmiljöer och arter.

Syftet med naturreservatet ska nås genom att mänsklig påverkan på vattenmiljöerna minimeras så att Pjältån restaureras och bevaras som ett naturligt fungerande vattendrag. Fria vandringsvägar för vattenorganismer ska upprätthållas, vattenståndet tillåtas variera över året efter naturliga mönster och åns kantzoner vara ekologiskt funktionella.

För att nå syftet med reservatet krävs inledningsvis restaureringsåtgärder för att återställa åfåran med tillhörande svämplan. Åtgärderna omfattar återställning av åfåran till det ursprungliga läget, åtgärder vid vandringshinder för att möjliggöra fiskvandring, tillförsel av död ved samt återförsel av rensningsmassor av block och sten från omgivningarna till ån. Skogen ska huvudsakligen utvecklas så att mängden död ved och gamla lövträd ökar genom

naturliga processer. I begränsad omfattning kommer skötselåtgärder krävas för att gynna ljusgynnade träd och etablera en ekologisk funktionell kantzon vilket förbättrar förutsättningarna för områdets arter. Åtgärder för att gynna kungsfiskare kan bli aktuella. För att nå syftet för friluftslivet kommer anläggningar för friluftslivet iordningställas.

Föreskrifter

Förutom de föreskrifter som anges nedan gäller också annan lagstiftning i reservatet.

A. Inom reservatet gäller följande inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden. Inom reservatet är det inte tillåtet att:

1. bedriva täkt, gräva, dika, schakta, spränga, borra, utfylla, tippa, plöja, muddra eller utföra annan mekanisk markbearbetning på land eller i vatten;
2. anlägga brygga eller fast angöringsanordning för farkost;
3. anlägga väg, led, bro, spång, campingplats eller uppställningsplats för fordon, båtar eller andra farkoster;
4. framföra motordrivet fordon annat än på befintliga vägar;
5. störa vattenföringen i ån eller att flytta grus, sten, block eller död ved i åfåran;
6. uppföra byggnad eller annan anläggning på land eller i vatten;
7. uppföra torn, mast, antenn, eller dra ytterligare ledning i luft, mark eller vatten;
8. anordna upplag annat än tillfälligt i samband med reservatsskötsel;
9. tillföra växtnäringsämnen eller jordförbättringsmedel, använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, tillföra kalk eller andra mineralämnen;
10. avverka, gallra, röja, så, plantera, markbereda eller utföra annan skogsbruksåtgärd, ta bort eller upparbeta dött träd eller delar av träd eller vindfälle;
11. bedriva fiskodling eller vattenbruk med motsvarande påverkan;
12. släppa ut avloppsvatten, fett eller annan förorening;

Dessutom är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd

13. ändra floran eller faunans sammansättning genom införande av för området nya arter eller individer med främmande genetiskt ursprung.

Förbuden i A-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken.

B. För att tillgodose syftet med reservatet förpliktar Länsstyrelsen ägare och innehavare av särskild rätt att tåla att följande åtgärder genomförs inom reservatet utan att någon ytterligare ersättning utbetalas:

1. gränsmarkering av reservatet;
2. information om området vid gräns och anordningar för friluftslivet i form av skyltar, vandringsled, äventyrsstig, broar, spänger, dass, fikabord, bänkar och eldplats;
3. restaurering av åfåra med tillhörande svämplan som innefattar återställning av åfåran till det ursprungliga läget, åtgärder vid vandringshinder för att möjliggöra fiskvandring, tillförsel av död ved samt återförsel av rensningsmassor av block och sten från omgivningarna till ån;
4. åtgärder för att motverka erosion orsakade av dräneringsrör, borttagande av anläggning för vattenuttag och brunnar;
5. naturvårdande skötsel genom friställning av vidgreniga och ljusgynnade träd, fällning av yngre barrträd för att gynna successioner av lövträd samt beskärning av lövträd;
6. uppsättning av mulmholkar och veteranisering för att överbrygga generationsglapp hos grova ädellövträd;
7. borttagande av hela eller delar av träd eller buskar som kan medföra skada på väg, ledning, byggnad, tomt, kulturlämning, anläggning eller anordning;
8. restaurering av strandbrinkar eller iordningställande av nya brinkar för att skapa häckningsmiljöer och på så sätt gynna kungsfiskare;
9. bekämpning eller borttagande av invasiva eller främmande arter, vid behov;
10. undersökningar och dokumentation av växt- och djurlivet och andra naturförhållanden genomförs som ett led i uppföljningen av syfte och mål med reservatet.

Bestämmelserna i B-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken.

C. Länsstyrelsen bestämmer att utöver vad som annars gäller ska följande föreskrifter om rätten att färdas och vistas inom reservatet gälla. Inom reservatet är det inte tillåtet att:

1. ta ved, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar;
2. plocka hela eller delar av mossor, lavar eller vedsvampar;
3. störa eller skada djurlivet;

4. förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning genom att borra, spränga, gräva, rista, hacka, måla eller andra liknande åtgärder.

Dessutom är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd

5. sätta upp tavla, skylt, inskrift, affisch, snitsla spår eller därmed jämförlig anordning;
6. anordna tävlingar eller bedriva lägerverksamhet;
7. utföra sådan vetenskaplig undersökning eller enstaka studie som kan leda till skada eller annan negativ påverkan på växt- eller djurlivet.

Förbuden i C-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken.

Ovanstående föreskrifter under A och C utgör inte hinder för förvaltaren, eller den som förvaltaren utser, att utföra de åtgärder som behövs för reservatets vård, skötsel samt information och uppföljning och som framgår av föreskrifterna B1-10 ovan. Föreskrifterna under C ska inte utgöra hinder för att samla ryggradslösa djur eller kryptogamer för artbestämning.

Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för nyttjande och skötsel av befintliga nuvarande anläggningar enligt servitut och avtal så som;

- Underhåll av befintliga vägar. Vägar får underhållas så att de motsvarar ursprunglig funktion/standard. Träd som faller från naturreservatet över vägområde får kapas och läggas inom naturreservatsområdet. Träd som riskerar att falla från naturreservatet, över vägarna eller byggnader, får efter samråd med förvaltaren fällas och placeras inom naturreservatet. Delar av grenar och toppar av träd och buskar som lutar över vägarna får kapas.
 - Luftledning med ledningsgata.
 - Underhåll av befintliga ledningar för dricksvatten och spillvatten.
-

Skötselplan

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen de mål och riktlinjer som framgår av den till beslutet hörande skötselplanen, bilaga 2.

Förvaltare för naturreservatet ska vara Länsstyrelsen Östergötland.

Skäl för beslutet

Pjältån med omgivande strandskogar utgör genom sin rika flora och fauna samt relativt orörda karaktär en utomordentligt värdefull och skyddsvärd naturmiljö med mycket få motsvarigheter i regionen. Pjältån har en till stora delar väl fungerande kantzon med skuggande träd och buskar. Långa sträckor har ett naturligt lopp med en förhållandevis låg grad av fysisk påverkan. Strömförhållandena är varierande med en hög andel strömmande sträckor. Fiskfaunan är mycket artrik med bland annat öring och flodnejonöga. Ån bedöms vara länets viktigaste reproduktionslokal för havsvandrande öring och eventuellt också för flodnejonöga. Den krävande skalbaggen större klobagge förekommer i ån.

Strömstare, forsärla och kungsfiskare har häckat vid många tillfällen och på ett flertal lokaler. Strandskogarna är värdefulla och hyser många krävande arter. Här finns bland annat laven rödbrun blekspik, tickorna sydlig anisticka, blekticka och fläckticka, mossorna stubbspretmossa, guldlockmossa och trubbfjädermossa samt insekterna gulryggig fältmätare, springkornfälmätare, klöverblåvinge, mindre träfjäril, vitgrått träfly och raggbock.

Pjältån har fått högsta naturvärdesklass i Norrköpings kommuns naturvårdsprogram och är utpekad som ett nationellt värdefullt vatten för naturvården enligt miljömålet "Levande sjöar och vattendrag". En del av Pjältån ingår i EU:s ekologiska nätverk, Natura 2000.

Länsstyrelsen bedömer att områdets mycket höga naturvärden motiverar ett skydd mot skogsbruk, negativ vattenreglering, exploatering och mot skador och slitage på mark och vatten. Området ska därför skyddas som naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till reservatets syften och värden. De är främst avsedda att bevara vattenmiljöerna samt den omgivande skogen och de strukturer och arter som hör till dessa biotoper.

Reservatet är ett Natura 2000-område med namnet Skriketorpsravinen och sitekod SE0230306. Följande naturtyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv är kända i området:

- 3260 Mindre vattendrag
- 9180 Ädellövskog i branter

Länsstyrelsen bedömer att Natura 2000-områdets tillstånd kommer att gynnas av reservatsbildningen och den naturvårdsskötsel som planeras.

Lämplig användning av markområde

Enligt 1 kap. 1 § miljöbalken ska densamma tillämpas så att bland annat värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas och den biologiska mångfalden bevaras.

Länsstyrelsen har, i enlighet med 3 kap. miljöbalken, prövat och funnit att bildandet av Pjältåns naturreservat är förenligt med en, från allmän synpunkt, lämplig användning av markområdet och att beslutet, i enlighet med 7 kap. 8 § miljöbalken, inte strider mot en detaljplan eller områdesbestämmelser.

Intresseprövning

Länsstyrelsen har i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken prövat och funnit att bildandet av Pjältåns naturreservat inte går längre i inskränkning av enskilds rätt att använda mark och vatten, än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Konsekvensutredning av påverkan av beslutet på allemansrätten

Länsstyrelsen ska enligt förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, i den omfattning det behövs göra en konsekvensutredning av hur allemansrätten påverkas genom beslutet om naturreservat. Länsstyrelsen gör bedömningen att allemansrätten inte väsentligen påverkas av beslutet.

Agenda 2030, miljökvalitetsmål och ekosystemtjänster

Bildandet av naturreservatet Pjältån är en del av uppfyllandet av Agenda 2030 (mål 13 – Bekämpa klimatförändringarna; mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald) och av miljökvalitetsmålen "Levande sjöar och vattendrag", "Levande skogar" och "Ett rikt växt och djurliv" om vilket Sveriges riksdag och regering beslutat. Länsstyrelsen bedömer att Pjältåns naturreservat bidrar med flera olika ekosystemtjänster tack vare bevarande av biologisk mångfald och varierande miljöer med ett antal strukturer, som är basen för många ekosystemtjänster. Exempel på ekosystemtjänster från den limniska miljön är utspädning av näringsämnen och föroreningar, rening, nedbrytning och lagring av ämnen. Ån bidrar även till upprätthållande av livscyklar genom olika livsmiljöer som fyller funktion av lek- bo-, skydds- och rastplatser. Skogsmiljöerna som omger Pjältån fungerar även de som livsmiljö men även som energikälla, klimatanläggning och reningsverk. Bevarandet av en variation av livsmiljöer och en hög biologisk mångfald bidrar dessutom till ett landskap som är bättre rustat för klimatförändringar.

Ärendets handläggning

Dokumentation

De mycket höga naturvärdena inom Pjältåns naturreservat dokumenterades initialt i samband med dåvarande Skogsvårdsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper år 1997, Holmen Skog AB:s nyckelbiotopsinventering år 2004, Norrköpings kommuns naturvårdsprogram samt genom undersökningar i den limniska miljön år 2006 (Biotopkartering av åtta vattendrag inom Östergötlands läns basininventering år 2006). Sedan dess har Pjältån biotopkarterats vid flera tillfällen, senast år 2017. Elfiske har genomförts på flera olika lokaler och ån ingår i det regionala elfiskeprogrammet. Bottenfaunan har undersökts vid två tillfällen.

Flera utredningar och rapporter har tagits fram som beskriver möjliga restaureringsåtgärder i Pjältån. De senaste är en förprojektering för fiskvandring vid Skriketorsravinen och en åtgärdsplan för Pjältån, Hultån och Gransjöbäcken. Det finns även rapporter med förslag på restaureringsåtgärder i Pjältån mellan Åby och Skriketorp från år 2019 och en mer detaljerad beskrivning av vattendragsrestaureringen som fokuserar på Skriketorsravinen från år 2020. Ytterligare kartläggning och dokumentation har skett i samband med naturreservatsbildningen. Inför bildandet av naturreservatet lät Länsstyrelsen till exempel ta fram en kulturhistorisk utredning över Skriketorsravinen samt en kartläggning över naturvårdsintressanta arter i området.

Sedan år 2008 har restaureringsåtgärder genomförts i Pjältån i huvudsak inom de delar av ån som finns nedströms reservatet. Exempel på utförda åtgärder är tillförsel av död ved, biotopåterställningar och borttagande av vandringshinder. Åtgärderna har genomförts inom ramen för Naturvårdsverkets satsning på "Levande sjöar och vattendrag" samt så kallad biologisk återställning inom kalkningsverksamheten med den plan för biologisk återställning i Pjältån, som Länsstyrelsen låtit ta fram, som utgångspunkt. Arbetet har skett i nära samarbete med Norrköpings kommun.

Reservatsbildning

Området avgränsades och värderades i samråd med berörda markägare under perioden 2011–2017. Naturvårdsverket köpte dåvarande fastigheten Dvardala 1:4, som bestod av Dvardala kraftstation och tomt, den 14 september 2014. Naturvårdsverket köpte sedan även den södra delen av Skriketorsravinen samt övrig mark öster om ravinen (som ingår i Dvardala naturreservat) från Holmen Skog AB och den 28 juli 2020 genomfördes en fastighetsreglering där detta område fördes till fastigheten Dvardala 1:4. Den norra delen av naturreservatet berörs av fastigheten Skriketorp 3:3. Den 21 april 2020 slöts ett avtal om inträngsersättning med ägaren till Skriketorp 3:3 för det intrång som reservatsföreskrifterna kommer att innebära. Lantmäteriet har mätt in vissa delar av gränsen för naturreservatet. Där Pjältåns naturreservat gränsar mot Dvardala naturreservat har reservatsgränsen inte mätts och kommer heller inte att markeras i fält.

Remissyttranden

Länsstyrelsen har remitterat förslag till beslut till berörda.

Yttrande har inkommit från Havs- och vattenmyndigheten, Norrköpings kommun, Sveriges geologiska undersökning (SGU), Skogsstyrelsen, Trafikverket, Holmen Skog AB och Nodra AB.

Havs- och vattenmyndigheten tillstyrker förslagen till beslut och skötselplan för Pjältåns naturreservat.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) avstår från att yttra sig.

Norrköpings kommun ser positivt på att området skyddas och tillstyrker förslaget till beslut och skötselplan.

Skogsstyrelsen meddelar att de inte har några planerade områdesskydd inom området som är aktuellt för bildande av naturreservat. Vidare ser Skogsstyrelsen positivt på att naturvärdena i

området skyddas långsiktigt och tillstyrker att reservatet bildas enligt föreslaget beslut och skötselplan.

Trafikverket informerar om att de har pekat ut riksväg 55/56 som riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. Trafikverket har inget att erinra mot bildandet av Pjältåns naturreservat men förutsätter att Trafikverket kan fortsätta med normal skötsel och vägunderhåll inom vägområdet.

Holmen Skog AB förutsätter att informationsskylt och parkering för reservatsbesökare placeras och utformas så att passerande transporter till och från Holmens fastighet ej hindras. I övrigt har bolaget inga kommentarer.

Nodra AB informerar om att de har befintliga ledningar för såväl dricksvatten som spillvatten längs en del av den västra gränsen av föreslaget naturreservat vilket framgår av karta i bilaga tillhörande yttrandet. Ledningen för dricksvatten står för vattenförsörjningen till fastigheterna norrut och spillvattenledningen leder spillvattnet tillbaka in mot Norrköping och Slottshagens reningsverk. Ledningsrätt finns för berörda ledningar.

För att kunna sköta underhållet på dessa ledningar behöver Nodra ha tillgång till ett område upp till 4 meter från mitten på respektive ledning in mot reservaten (in mot Pjältån). Inom detta arbetsområde kan det bli aktuellt att framföra arbetsfordon, gräva fram befintlig ledning, lägga upp schaktmassor och utföra andra liknande arbetsmoment. Nodra anser att förslaget till beslut därmed måste medge Nodra denna åtkomst och tillåta dessa arbetsmoment när behov uppstår.

Länsstyrelsens avvägning med avseende på remissyttranden

Trafikverket kommer att kunna fortsätta med normal skötsel och vägunderhåll inom vägområdet även efter att naturreservatet bildats. Skötselplanen har kompletterats med information om att riksväg 55/56 är utpekad som riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken.

Länsstyrelsen kommer att se till att informationsskylt och parkering för reservatsbesökare placeras och utformas så att passerande transporter till och från Holmens fastighet inte hindras.

Länsstyrelsen har kompletterat beslutet med att föreskrifterna inte ska utgöra hinder för underhåll av befintliga ledningar för dricksvatten och spillvatten. Information om ledningarna och att dessa ska kunna underhållas har även lagts till i skötselplanen. Länsstyrelsen vill dock upplysa om att det enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det innebär att det kan behövas tillstånd för underhåll av ledningarna beroende på de behövliga åtgärdernas påverkan. Länsstyrelsen ska alltid kontaktas för bedömning om tillstånd krävs enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken om de beskrivna arbetsmomenten blir aktuella.

Övrigt

Natura 2000

Livsmiljöer och arter som är utpekade enligt Natura 2000 ska uppnå eller bevara ett gynnsamt tillstånd. Detta innebär att verksamheter eller åtgärder som kan orsaka betydande påverkan på områdets livsmiljöer, och/eller stora arter i området, kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § första stycket miljöbalken.

Verksamheter som är direkt förenliga med områdets förvaltning och skötsel kräver ej tillstånd (7 kap. 28 a §, andra stycket miljöbalken). Åtgärder enligt fastställd skötselplan kan dock kräva tillstånd.

Om verksamheten eller åtgärden kräver en tillståndsprövning ska en specifik miljöbedömning göras. Detta innebär att tillståndsprövningen ska föregås av ett avgränsningssamråd, samt att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) bifogas ansökan om tillstånd (6 kap. 28 § miljöbalken). MKB:en ska belysa hur områdets utpekade livsmiljöer och arter påverkas.

Strandskydd

Större delen av reservatet är beläget inom område där strandskyddsbestämmelser gäller enligt 7 kap. miljöbalken.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 4. Sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelse om beslutet var införd i ortstidning.

Beslutet gäller från den dag det vunnit laga kraft utom föreskrifter meddelade med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken, avdelning C, vilka gäller omedelbart.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsrådet Ann Holmlid med naturvårdshandläggaren Linnea Holmstrand som föredragande. I den slutliga handläggningen har också enhetschefen Niclas Bäckman, enhetschefen Marina Verbova, samhällsplaneraren Sara Lilljebjörn, länsjuristen Fredrik Hansson och antikvarien Malin Svarvar medverkat.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

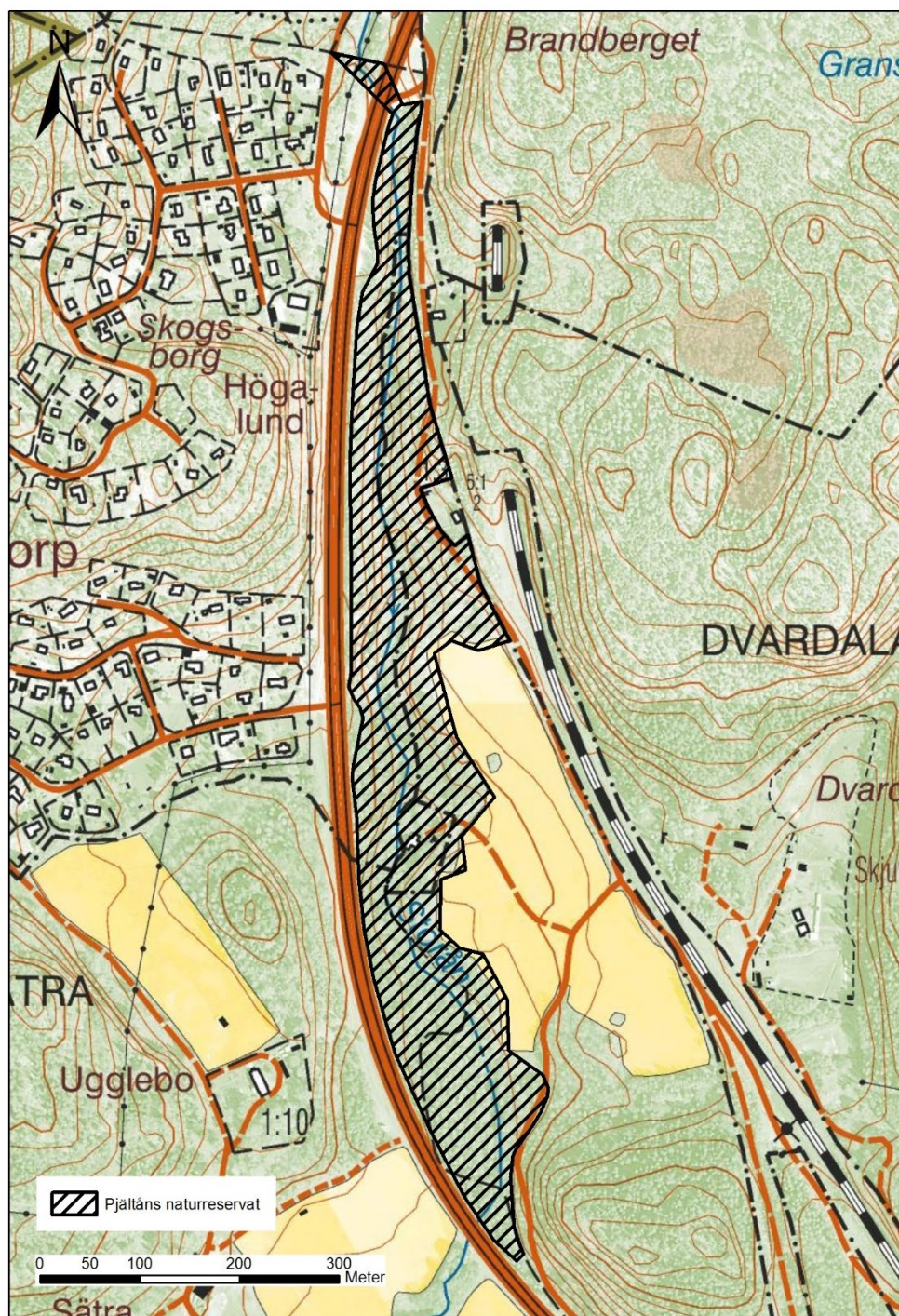
Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Bilagor

1. Beslutslista
2. Sändlista
3. Skötselplan
4. Hur man överklagar

Bilaga 1. Beslutskarta

Karta tillhörande beslut om Pjältåns naturreservat beslutat 2021-11-24. Objektsnummer (NVR-id) 2052941 dnr 511-5695-11. © Bakgrundskartor Lantmäteriet.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Beslut
2021-11-24

sid 12 (12)
511-
5695-11
0581-240

Bilaga 2. Sändlista

Skötselplan för Pjältåns naturreservat

FASTSTÄLLES 2021-11-24

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Meddelande	Skötselplanen gäller utan tidsbegränsning. En översyn bör göras senast inom 10 år för att bedöma behovet av revidering. Skötselplanen har upprättats av Länsstyrelsen 2021. Planförfattare har varit Linnea Holmstrand.
Referens	Länsstyrelsen Östergötland, Naturskyddsenheten, Skötselplan för naturreservatet Pjältån.
Kontaktperson	Linnea Holmstrand Länsstyrelsen Östergötland
Webbplats	www.lansstyrelsen.se/ostergotland
Fotografier	Linnea Holmstrand och Mathias Ibbe. Omslaget visar Pjältåns vattenmiljöer, lämningar efter en dammkonstruktion och det nedlagda Dvardala kraftverk.
Kartmaterial	© Lantmäteriet © Länsstyrelsen Östergötland 2021

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
ALLMÄN BESKRIVNING	4
Administrativa data om naturreservatet.....	4
Syfte, föreskrifter och skäl för beslut.....	6
Beskrivning av reservatet	7
Översiktlig beskrivning	7
Historisk och nuvarande vatten- och markanvändning	8
Områdets bevarandevärden	10
Natura 2000	18
Källuppgifter	21
PLANDEL	22
Syfte med naturreservatet	22
Disposition och skötsel av mark och vattenmiljöer	22
Skötselområden	24
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	37
Jakt	37
Utmärkning av reservatets gräns	37
Tillsyn.....	38
Dokumentation och uppföljning	38
Inventeringar	38
Uppföljning.....	38
Finansiering av naturvårdsförvaltningen	38

ALLMÄN BESKRIVNING

Administrativa data om naturreservatet

Reservatets namn	Pjältåns naturreservat
NVR-id	2052941
Beslutsdatum	2021-11-24
Län	Östergötland
Kommun	Norrköping
Areal	Total areal: 10,1 hektar Land: 9,4 hektar Vatten: 0,7 hektar Produktiv skog: 9,2 hektar
Natura 2000-naturtyper	Mindre vattendrag (3260): 0,7 hektar Ädellövskog i branter (9180): 7,9 hektar
<u>Prioriterade bevarandevärden</u>	
Naturtyper:	Mindre vattendrag, ädellövskog i branter
Arter/grupper:	Mossflora, lavflora, svampflora, kärlväxtflora, bottenfauna, fiskfauna, fågelfauna.
Strukturer/funktioner:	Lövrika och beskuggande kantzoner, fria vandringsvägar för vattenorganismer, naturliga flödesvariationer, lekbottnar, strömvattensträckor, hög vattenkvalitet, död ved på land och i vatten, gamla lövträd.
Kulturmiljöer:	Vattenanknutna industrilämningar; Dvardala kraftverk, dammar, dammluckor, sågplats, äldre vägar och brofästen.
Friluftsliv:	Upplevelse av vattendrag och ädellövskog med en mångfald av arter.
Övrigt	Större delen av området är skyddat som ett Natura 2000-område (Skriketorpravinen, SE0230306). Fiske efter lax och öring är förbjudet i Pjältån från och med 15 september till 31 december (FIFS2004:37). En mindre del i naturreservatets norra del är berörd av detaljplan 0581K-P03/18. Enligt planbestämmelserna är pågående markanvändning allmän platsmark med ändamål natur. Riksväg 55/56 berörs av en vägplan och är utpekad som riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap 8 § miljöbalken.

	Markägaren till Kvillinge-Skriketorp 3:3 har erhållit inträngsersättning för intrånget i pågående markanvändning som naturreservatet förorsakar.
Fastigheter	Fastigheten Dvardala 1:4 ägs av Naturvårdsverket. Fastigheten Kvillinge-Skriketorp 3:3 är bolagsägd.
Förvaltare	Länsstyrelsen Östergötland
Lägesbeskrivning	Naturreservatet ligger cirka två kilometer nordväst om Åby, nära Skriketorp i Norrköpings kommun.
Vägbeskrivning	Från riksväg 55/56 mellan Åby och Skriketorp, ta av mot Dvardala i höjd med avfarten mot Hultsbruk. Efter cirka 500 meter på en grusväg nås några mindre åkerytor. Här kommer en gemensam skyltad parkeringsplats för naturreservaten Pjältån och Dvardala att iordningsställas.

Under 2017 utfördes biotopvård i en del av Pjältån inom Skriketorpravinen.

Syfte, föreskrifter och skäl för beslut

Syftet med Pjältåns naturreservat är att bevara, vårda och vidareutveckla den biologiska mångfalden och variationen av värdefulla naturmiljöer som finns i området främst mindre vattendrag med variationsrika strömvattenmiljöer, förekomst av limniska nyckelbiotoper och värdefull fiskfauna samt ädellövskog i branter med gott om gamla lövträd och död ved. Biotoperna i ån och strandzonen samt naturvärden knutna till ravinerna och skogsmiljöerna ska skyddas och förstärkas för att ge förutsättningar för ekosystem med hög artrikedom och livskraftiga bestånd av bland annat öring och flodnejonöga. Ett övergripande mål är att livsmiljöer och arter enligt Natura 2000 skall uppnå eller behålla ett gynnsamt tillstånd. Vad gäller Pjältåns naturreservat handlar det främst om naturtypen "Mindre vattendrag" och "Ädellövskog i branter" samt därtill hörande flora och fauna. Med hänsyn till naturmiljön ska besökare ges möjlighet att se och uppleva områdets typiska livsmiljöer och arter.

Havsöring fångad i Pjältån under ett forskningsprojekt.

Beskrivning av reservatet

Översiktlig beskrivning

Karta 1. Ett par kilometer nordväst om Åby utgår Pjältån från sjön Nåknen och rinner söderut för att mynna ut i Bråviken vid Loddby. Cirka en kilometer söder om utloppet från Nåknen skär sig Pjältån ner i en ravin, Skriketorsravinen, och det är här naturreservatet ligger.

Den särpräglade, biologiskt och kulturhistoriskt mycket värdefulla Skriketorpsravinen är belägen strax söder om Graversfors i Norrköpings kommun och skär där genom ett kuperat morän- och bergsavsnitt i skogsbygden i Kolmården. Ravinen genomkorsas av Pjältån, som rinner söderut mellan Åby och Jursla från Näknen till dess mynning i Motala Ströms gamla mynningsområde i Loddbyviken. Ån har skurit sig ned i de mäktiga finsedimentlager som täcker dalbotten och bildat den magnifika ravinen med flera anslutande sidoraviner, avsnörda korvsjöar och topografiskt varierade omgivningar. Vattendraget är totalt 8,2 kilometer långt med en fallhöjd på cirka 58 meter och en medelvattenföring på 0,92 kubikmeter per sekund längst ned i vattensystemet.

Pjältåns naturreservat består av Skriketorpsravinen och den 1,2 kilometer långa sträckan av Pjältån som rinner fram nere i ravinen som är inklämd mellan riksväg 55/56 i väster och järnvägen i öster. På den östra sidan gränsar Pjältåns naturreservat till naturreservatet Dvardala. Naturreservatet berörs av den korsande riksvägen i väster och vattnet rinner här under vägen i en trumma. Även ett litet område väster om vägen ingår i naturreservat.

Pjältån bedöms vara länets viktigaste reproduktionslokal för havsvandrande öring och eventuellt även för flodnejonöga. Åns sträckning genom Skriketorpsravinen utgör förmodligen det enskilt viktigaste lek- och uppväxtområdet för havsöringen. I den övre delen av ravinen finns korta sträckor av forsande vatten, medan vattnet i den södra delen mestadels är svagt strömmande.

I ån, som tidigt utnyttjats för kraftproduktion, finns lämningar av dammar, dammluckor, äldre brofästen och vägövergångar kvar. Den nedlagda kraftstationen Dvardala finns ännu kvar och ingår i naturreservatet. Ravinens västra sida har påverkats av anläggandet av riksvägen i senare tid och därför är den östra sidan bättre bevarad. De lövträdsbevuxna ravinkanterna är bitvis så branta att erosion sker fortlöpande, delvis påskyndat av dränering från den odlade marken ovanför ravinens sydöstra del. I den södra delen av ravinen har ån i samband med anläggningen av riksvägen flyttats från sitt ursprungliga lopp och kulverterats utmed en cirka 60 meter lång sträcka.

Trots mänsklig påverkan har vattenmiljöerna i ravinen en delvis naturlig karaktär som utgör en viktig livsmiljö för en mängd organismer utöver öring och flodnejonöga. Ädellövsbogen i ravinen har i stora delar en lång kontinuitet av orördhet och gott om död ved vilket gynnar bland annat mossor, lavar och svampar. Ån i kombination med ädellövsbogen ger en speciell miljö med hög luftfuktighet vilket gör att många rödlistade arter från flera olika artgrupper är knutna till området.

På sikt har Länsstyrelsen för avsikt att hela Pjältån och några viktiga biflöden ska ges ett långsiktigt skydd och reservatet utgör alltså en etapp i det arbetet. Under de senaste åren har en mängd olika underlag tagits fram som beskriver hur Pjältån och dess biflöden ska kunna restaureras för att stärka vattensystemets mycket höga naturvärden.

Historisk och nuvarande vatten- och markanvändning

Skriketorpsravinen ligger i Kvillinge socken, och omfattar historiskt delar av fastigheterna Sättra, Skriketorp, Sten och Dvardala. Historiskt nyttjades marken här som betesmark och ängsmark. Enligt 1771 års karta benämns området som "Sättra hagar", det vill säga betesmark. I äldre kartmaterial från 1863 och framåt kan man följa hur verksamheter och infrastruktur etablerades inom det område som nu utgörs av naturreservat.

Man kan säga att Skriketorpsravinen är en del i vad som skulle kunna kallas Norrköpings äldre industrilandskap, från 1700-talet och fram in i 1900-talet. Miljön bär många spår av den intensiva bruks- och industriverksamhet som präglade bygden och som etablerats här på grund av de goda möjligheterna till energiutvinning genom vattenkraften kombinerat med god tillgång på skog. Den närmaste bruksorten är Graversfors, drygt 500 meter norr om ravinen, och lämningarna efter Stens bruk som delvis ligger i ravinens nordligaste del. Inom naturreservatet har två dammkonstruktioner, avsnitt av en äldre landsväg och två äldre vägövergångar med brorester identifierats och dokumenterats, liksom den bevarade kraftstationen Dvardala och platserna för en numera raserad sågkvarn och ett torp. Lämningarna och spåren i landskapet utgör fyra samlade miljöer inom ravinen som alla kan relateras till Pjältåns strömmande vatten. Se avsnittet *Kulturhistoriska lämningar* för mer information.

Skriketorpsravinen ingår sedan år 2005 i EU:s nätverk av skyddade Natura 2000-områden. På grund av detta skydd och den svåra terrängen som ravinbildningen innebär har området inte nyttjats för skogsbruk i någon större omfattning. Plockhuggning för ved har dock troligen förekommit i ravinen i sen tid och områdets naturvärden har även påverkats negativt av den stora mängd skräp som kastas från väg 55/56. En ledningsgata går igenom området i höjd med dagens infart till Nedre Skriketorp. Nära ledningsgatan i ravinens botten finns rester efter en anläggning för vattenuttag som inte längre är i bruk. Ledningar för dricksvatten och spillvatten ligger nedgrävda intill riksvägen längs en del av reservatets västra gräns. Ledningen för dricksvatten står för vattenförsörjningen till fastigheterna norrut och spillvattenledningen leder spillvattnet tillbaka in mot Norrköping och Slottshagens reningsverk.

Den södra delen av ravinen ägdes tidigare av Holmen Skog AB och utgörs av en skoglig nyckelbiotop. Här märks dock spår av tidigare avverkningar på att trädsiktet allra längst i söder är något yngre än i området som helhet. Den tidigare bolagsägda delen av naturreservatet ingår nu i fastigheten Dvardala 1:4 som ägs av Naturvårdsverket och köptes i syfte att bilda Pjältåns och Dvardalas naturreservat. Den nedlagda kraftstationen nyttjades tidigare som ett fritidshus och utgjordes av en mindre privatägd fastighet. Även denna köptes av Naturvårdsverket för att ingå i naturreservatet och ingår numera i fastigheten Dvardala 1:4. Den norra delen av ravinen utgörs av bolagsägd mark inom fastigheten Kvillinge Skriketorp 3:3. Naturreservatet gränsar till torpet Sågen på fastigheten Dvardala 1:3 och här ingår även en del av grusvägen som nyttjas av Dvardala 1:3 och Dvardala 2:3 i naturreservatet.

Pjältån regleras genom dammar i utloppen av sjöarna Näknen, Vekmangeln och Svängbågen. Ån har en påverkad hydrologi med vattenföringsvariationer som tydligt avviker från naturliga förhållanden vilket till stor del kopplas till dammarna men påverkan hänger också samman med markavvattningsåtgärder och pågående markanvändning inom avrinningsområdet. Norrköpings kommun är verksamhetsutövare för dammarna och arbetar med att åtgärda vandringshindren som dammarna utgör och att säkerställa en naturligare flödesregim.

Ekologisk status och miljökvalitetsnorm

Den del av Pjältån som skyddas i naturreservatet ingår i vattenförekomsten Pjältån (Svängbågen - Åby) som sträcker sig från utloppet ur Svängbågen till Hultåns inlopp i Pjältån. I dagsläget klassas vattenförekomstens ekologiska status som måttlig. Detta beror bland annat på att biologiska kvalitetsfaktorer och hydromorfologin klassificeras som måttlig respektive dålig.

Pjältåns biologiska kvalitetsfaktorer är klassad som *måttlig status*. För vattenförekomsten bedöms kvalitetsfaktorn ”fisk” som måttlig. Flera fiskarter har ett behov av att vandra och vandrar mellan flera olika vatten under delar av sina liv. I vattenförekomsten finns flera, ej naturliga, definitiva vandringshinder som försvårar eller hindrar upp- och nedströms

förflyttningar för fisk i vattensystemet. Det finns också en påverkan på morfologin genom till exempel rensning/rätning och påverkat svämplan/närområde. Bedömningen är att påverkan från dessa artificiella vandringshinder och den påverkade morfologin påverkar miljön så pass mycket att förutsättningarna för ett varierat och långsiktigt hållbart fiskesamhälle inte finns.

Pjältåns hydromorfologi är klassad som *dålig status*. Här bedöms kvalitetsfaktorn ”konnektivitet” som dålig och ”morfologiskt tillstånd” som otillfredsställande. Konnektivitet beskriver möjligheten för djur och växter att sprida sig eller röra sig upp- och nedströms längs vattendrag, grunda vattenområden i sjöar och kustvatten samt möjligheterna till spridning och passage till omkringliggande landområden. Hänsyn tas även till förekomst av vandringshinder i biflöden. För denna vattenförekomst bedöms det finnas en betydande påverkan från barriärer med koppling till transport. Morfologiskt tillstånd beskriver den fysiska formen hos vattenförekomsten, till exempel aspekter som djupförhållanden och bottenstruktur sammansättning. Förekomsten bedöms ha en betydande påverkan från bland annat jordbruk och urban markanvändning (exempelvis bebyggelse och hårdgjorda ytor) i form av rätningar och rensningar.

Vattenförekomstens gällande miljökvalitetsnorm innebär att den ska ha en god ekologisk status. Normen gäller utan tidsfrist eftersom kvalitetskravet bedöms vara nödvändigt för att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus inom Skriketorsravinsens Natura 2000-område. Beslut om den tredje förvaltningscykelns miljökvalitetsnorm förväntas tas i slutet av 2021. För att uppnå befintlig miljökvalitetsnorm krävs i första hand att onaturliga vandringshinder i vattenförekomsten åtgärdas och att morfologin förbättras.

Områdets bevarandevärden

Biologiska bevarandevärden

Områdets biologiska bevarandevärden är både knutna till vattendraget och den lövdominerade ravinskogen.

Pjältån är ett av länets allra värdefullaste vattendrag. Det höga naturvärdet är framför allt kopplat till den värdefulla fiskfaunan och åns betydelse för havsvandrande öring och flodnejonöga samt förekomsten av skyddsvärda vattendragsbiotoper som variationsrika strömvattenmiljöer och blockrika forsar. Ån hyser även en värdefull bottenfauna och utgör en viktig livsmiljö för kungsfiskare, strömstare och forsärla. Biflödena Hultån och Gransjöbäcken, som mynnar i Pjältån strax nedströms naturreservatet, har också höga naturvärden.

Pjältåns 1,2 kilometer långa sträckan genom Skriketorsravinen ingår tillsammans med ravinskogen i EU:s nätverk av skyddade Natura 2000-områden. Pjältån är tillsammans med Hultån utpekad som ett nationellt värdefullt vatten ur naturvårdssynpunkt inom miljömålsarbetet. I Norrköpings kommuns förteckning över värdefulla naturområden pekas Pjältån ut som en utomordentligt värdefull och skyddsvärd naturmiljö med mycket få motsvarigheter i regionen. Naturvärdesobjektet omfattar i princip hela sträckan från Näknen till Loddbyviken och är klassat som nationellt värdefull för naturvården (klass 1). I Länsstyrelsens regionala handlingsplan för grön infrastruktur pekas Pjältån tillsammans med Hultån och Gransjöbäcken ut som ett limniskt värdenätverk och ingår i Bråvikenbäckarnas värdestrakt.

Vegetation och flora

Kring Pjältån växer en lummig lövskog med flerskiktad karaktär som i stora delar håller höga naturvärden. Rester av stängsel vittnar om att delar av området betats förr och på några platser är marken källpåverkad. Tack vare det gynnsamma lokalklimatet kring bäckfåran är området rikt på naturvårdsarter ur en rad olika organismgrupper. Mest påtagligt är kanske den rika förekomsten av högvuxna växter som storrams och strutbräken. Kryptogamfloran är mycket artrik och värdefull med flera signalarter bland mossor och lavar och enstaka bland svamparna (se vidare i tabell 1 nedan). Två arter är lite särskilt intressanta. Den ena är asptagging som växer på en asplåga ganska högt upp i en av ravinens små sidoarmar och den andra är savlundlav som växer på en savande alm i Pjältåns gamla fåra. Asptaggingen är en svamp som bedöms vara sårbar och har bara hittats cirka 20 gånger i Sverige. Svampen tycks bara leva på döda stammar av asp och är tämligen kortlivad. Kanske finns den i en låga i 10–15 år, sedan måste den hittat till någon ny. Savlundlav är en art som dyker upp i savflöden på främst alm. Den finns några år, så länge trädet savar, och försvinner sedan. Savlundlav bedöms vara starkt hotad och finns ofta bara på ett par stammar på varje lokal.

Klibbal, ek, björk, asp och alm dominerar trädskiktet kring ån. Även enstaka ask, lönn, hägg och gran förekommer i trädskiktet. Till den flerskiktade karaktären bidrar även buskskiktet som är mycket välutvecklat med hassel, skogstry, hägg och ask som de vanligaste arterna. Olvon, svarta vinbär och druvfläder förekommer också. I trädskiktet finns många äldre träd och både alarna och de flesta ekarna är imponerande grova. Området har rikligt med lågor av olika trädslag och här och var har grova stammar fallit rakt över fåran.

Till ravinens kärlväxtflora hör arter som bäckbräsa, gullpudra, källarv, bäckveronika, skärmstarr, lungört och rödblåra. Lavfloran utgörs bland annat av den sällsynta arten rödbrun blekspik och krävande arter som lunglav, klosterlav och gammelekslav. Vidare finns här till exempel de sällsynta vedtickorna sydlig anisticka och blekticka samt den för insekter viktiga svaveltickan. Bland mossorna hittar man bland annat stubbspretmossa, guldlockmossa och trubbfjädermossa.

Vattenvegetationen i Pjältån är överlag sparsam och domineras av glest växande näckmossa, men även notblomster, rostnate, gul näckros, svalting, dikeslänke, topplösa och flera olika igelknoppar förekommer.

Fisk

Fiskfaunans höga värde har sin grund i att vattendraget är artrikt och här lever flera naturvårdsarter. Förutom öring och flodnejonöga har gädda, ål, lake, abborre, och bäcknejonöga fångats vid elfiske eller observerats. Dessutom bedöms vattendraget vara länets viktigaste reproduktionslokal för havsvandrande öring, eventuellt även för flodnejonöga. En studie har bedömt att ungefär hälften av den havsöringssmolt som produceras i Bråvikens norrifrån tillrinnande tillflöden sker i Pjältån. Av Pjältåns delsträckor räknas framförallt Skriketorpsravinen som det viktigaste reproduktionsområdet för havsöring.

I dagsläget står de havsöringar och flodnejonögon som vandrar upp för lek i ån snabbt inför flera besvärliga hinder i Skriketorpsravinen. Här finns flera partiella vandringshinder som tidvis helt eller delvis stoppar uppvandringen av fisk under ogynnsamma förhållanden.

Det första hindret utgörs av hållberg precis uppströms en dammkonstruktion av tuktad sten (nr 3, karta 3). Havsöring har visat sig kunna ta sig förbi delar av hällen vid det första hindret. Längre uppströms i vattendraget har även observationer av havsöring gjorts fram till nedanför det tidvis partiella hindret som består av ett högt fall på cirka 3 meter genom det raserade dammutskovet efter Stens bruk (nr 1, karta 3) vilket är ett svårt hinder som endast enstaka individer bedöms kunna passera vid väldigt gynnsamma förhållanden. Öring har tidigare observerats även uppströms Skriketorp och elfisken visar på att öring konstaterats så långt upp som strax nedanför sjön Näknen. Sannolikt är öringen i övre delen stationär även om det eventuellt vissa år kommer upp havsöring.

Pjältån ingår i Östergötlands läns elfiskeprogram. Det första elfisket på lokalen i Skriketorpravinen genomfördes 2003 och har sedan dess upprepats årligen. Utvärdering av elfiskeresultat från 2018–2020 visar att lokalen i Skriketorpravinen uppnår god ekologisk status. Resultatet har hela tiden legat över gränsen för god status och vissa år även indikerat på hög status. Produktionen av öringungar och speciellt äldre öring har varit bra de senaste åren trots relativt låga flödesförhållanden. Fiske efter lax och öring är förbjudet i Pjältån från och med 15 september till 31 december (FIFS2004:37).

Bottenfauna

Bottenfaunan i Pjältån har undersökts under åren 2005 och 2008. I ån fanns flera föroreningskänsliga och syrekrävande artgrupper och baserat på det bedömdes bottenfaunan vara obetydligt påverkad av näringsämnen och organiskt material. Bottenfaunan bedömdes även som obetydligt påverkad av försurning eftersom den mycket försurningskänsliga märilkräftan *Gammarus pulex* och de försurningskänsliga grupperna iglar, bäckbaggar, snäckor och musslor hittades i ån. På en lokal i övre Pjältån vid Skriketorp hittades två lite ovanligare arter; bäcksländan *Nemoura flexuosa* och nattsländan *Beraea maura*. Baserat på att dessa arter fanns i ån bedömdes naturvärdet avseende bottenfauna som högt.

Övriga ryggradslösa djur

Naturreservatet kan stoltsera med flera sällsynta arter inom fjärilsfaunan. I de rika lundmiljöerna lever fjärilar som exempelvis gulryggig fältmätare och springkornsfältmätare. I torrare miljöer finner man klöverblåvingen och till gamla aspar och ekar är mindre träfjäril respektive ljusgrått träfly knutna. Man finner även arter som trollspinnare, tvärbandat vickerfly och brungrå högstjært. Dessutom har man i området funnit den sällsynta skalbaggen raggbock. Till insektsfaunan som lever i själva ån hör till exempel den krävande skalbaggen större klobagge.

Fåglar och däggdjur

Lövskogen i ravinen är värdefull för lövskogsfåglar och Skriketorpravinen är särskilt rik på tättingar. Här sjunger till exempel flera härmsångare, svarthättor, rödhakar och grå flugsnappare. Strömstare, försärla och kungsfiskare har häckat vid många tillfällen och på ett flertal lokaler längs Pjältån. Särskilt Pjältåns branta strandbrinkar är viktiga för kungsfiskare som nyttjar branterna som häckningslokaler. Nedre delen av ån nyttjas ofta för födosök av kungsfiskare efter häckningssäsong. Kungsfiskare har pekats ut som en kommunal ansvarsart och Pjältån är en av de viktigare häckningslokalerna i Norrköpings kommun. Långa sträckor av ån nyttjas som rastlokal för strömstare. De övre delarna av ån är vanligtvis vinteröppna och fungerar även som övervintringslokal.

De två rörbroarna som Pjältån leds genom under riksvägen har försetts med faunapassager för utter och andra mindre däggdjursarter. Utterspillning har under 2021 hittats i den nedre faunapassagen, vilket visar att området nyttjas av arten. Även bäver nyttjar Pjältån med omgivning som livsmiljö.

Tabell 1. Rödlistade arter, signalarter och naturvårdsarter.Teckenförklaring

Rödlistekategori enligt 2020 års rödlista:

NT = nära hotad

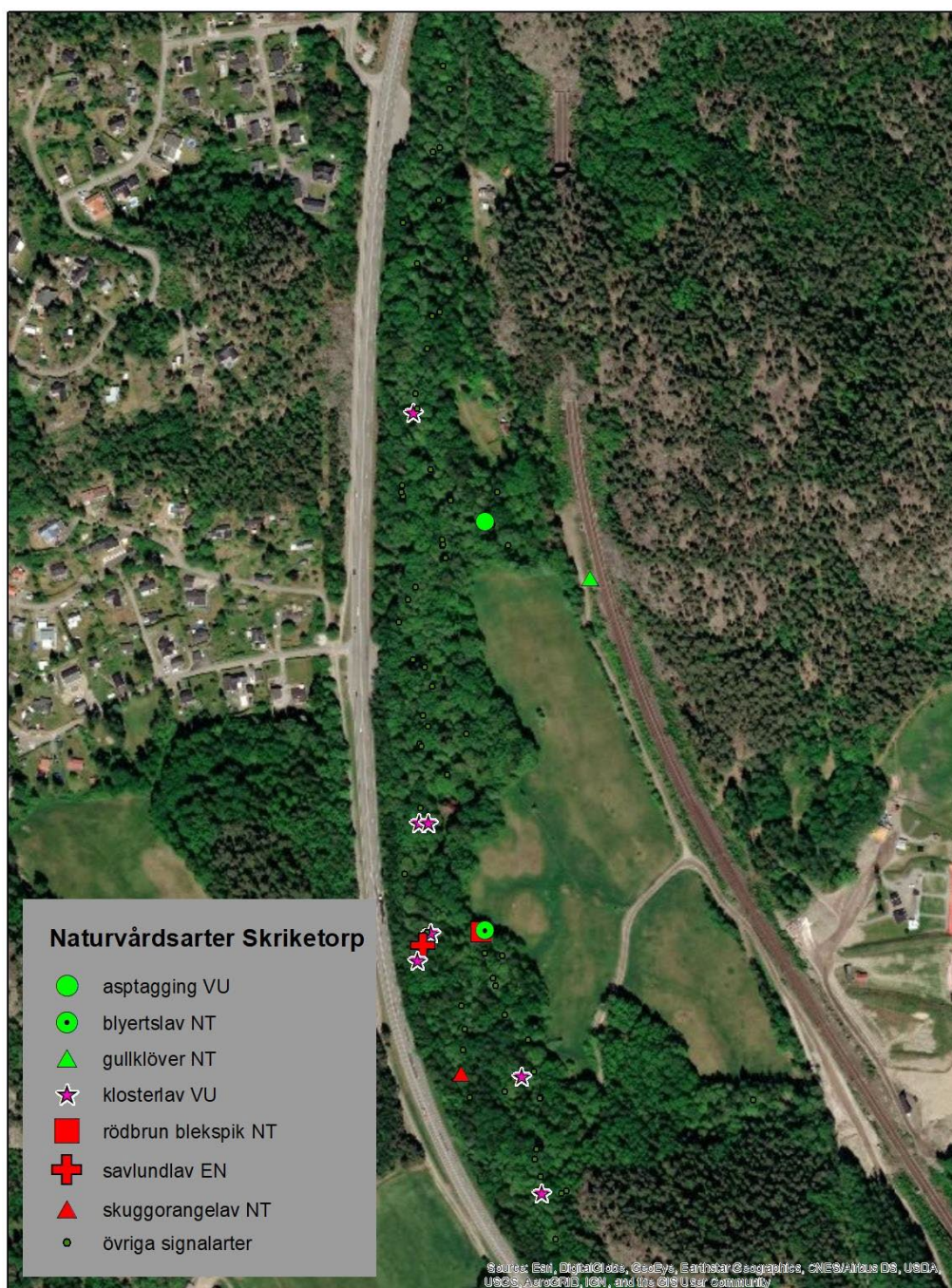
VU = sårbar

EN = starkt hotad

CR = akut hotad

S = signalart för höga naturvärden enligt Skogsstyrelsen

MossorBlåsfliksmossa (*Lejeunea cavifolia*) - SGuldlockmossa (*Homalothecium sericeum*) - SPiskbaronmossa (*Anomodon attenuatus*) - SPlatt fjädermossa (*Neckera complanata*) - SStenporella (*Porella cordaeana*) - SStubbspretmossa (*Herzogiella seligeri*) - STrubbfjädermossa (*Homalia trichomanoides*) - SLavarGammelekslav (*Lecanographa amylacea*) - NTGlansfläck (*Arthonia spadicea*) - SGulpudrad spiklav (*Calicium adpersum*) - SKlosterlav (*Biatoridium monasteriense*) - VUKornig nållav (*Chaenotheca chlorella*) - SLunglav (*Lobaria pulmonaria*) - NTRödbrun blekspik (*Sclerophora coniophaea*) - NTSavlundlav (*Bellicidia incompta*) - ENSkuggorangelav (*Caloplaca lucifuga*) - NTSlanklav (*Collema flaccidum*) - SSvamparAsptagging (*Radulodon erikssonii*) - VUBarkticka (*Rigidoporus corticola*) - SBlekticka (*Haploporus tuberculosus*) - NTBrödmärgsticka (*Perenniporia medulla-panis*) - NTGulfotsskölding (*Pluteus romellii*) - SHässelticka (*Dichomitus campestris*) - SKandelabersvamp (*Artomyces pyxidatus*) - NTSydlig anisticka (*Trametes suaveolens*) - ENFåglarForsärla (*Motacilla cinerea*)Kungsfiskare (*Alcedo atthis*) - VUStrömstare (*Cinclus cinclus*)FiskarAbborre (*Perca fluviatilis*)Flodnejonöga (*Lampetra fluviatilis*)Gädda (*Esox lucius*)Lake (*Lota lota*) - VUÖring (*Salmo trutta*)Ål (*Anguilla anguilla*) - CRDäggdjurBäver (*Castor fiber*)Utter (*Lutra lutra*) - NTInsekterBrungrå högstjært (*Clostera anastomosis*) - NTEn nattslända (*Beraea maura*) - VUEn märkräffa (*Gammarus pulex*)En bäckslända (*Nemoura flexuosa*)Gulryggig fältnätare (*Ediptopera capitata*) - VUKlöverblåvinge (*Glaucopsyche alexis*)Mindre träfjäril (*Acosus terebra*) - NTRaggbock (*Tragosoma depsarium*) - VUSpringkornsfältnätare (*Xanthorhoe biriviata*) - NTStörre klobagge (*Stenelmis canaliculata*)Tvärbandat vickerfly (*Lygephila viciae*) - NTKärlväxterBäckbräsmå (*Cardamine amara*) - SOrmbär (*Paris quadrifolia*) - SRankstarr (*Carex elongata*) - SSkärmstarr (*Carex remota*) - SSpringkorn (*Impatiens noli-tangere*) - SStorrams (*Polygonatum multiflorum*) - SStrutbräken (*Matteuccia struthiopteris*) - SVätters (*Lathraea squamaria*) - S

Karta 2. Naturvårdsintressanta arter som påträffades i Skriketroppen vid en inventering år 2020 (Fennicus Natur AB 2020). Asptagging och savlundlav bedöms vara av särskilt intresse.

Geologiska bevarandevärden

Ravinbildningen som utgör själva kärnan i naturreservatet har ett högt geologiskt bevarandevärde. Enligt SGU:s jordartskarta utgörs jordarterna i området av postglacial finsand. Vattendraget har dock eroderat fram ravinen där bottnarna utgörs av annat material, främst grus, sten, men även block. Förutsättningarna med avseende på jordarter har också förändrats genom den omfattande fysiska påverkan på vattenmiljön, bland annat finns det stora volymer med rensmassor utmed vattenmiljöerna. Berggrunden domineras av sura bergarter såsom granit och granodiorit.

Kulturhistoriska lämningar

Inför bildandet av naturreservatet tog Länsstyrelsen fram en kulturhistorisk utredning över Skriketorsravinen (Helander med flera 2017). De flesta lämningarna i Pjältån har koppling till kraftutvinning via åns vatten och består av dammar, dammluckor, sågplats och kraftverk. Även äldre vägar som den äldre landsvägen till Norrköping samt mindre vägar och brofästen finns på platsen. Dammkonstruktionerna är betydelsefulla delar av den tidiga industrimiljö som återspeglas i ravinen och vittnar, liksom huvuddelen av lämningarna, om åns betydelse som kraftkälla under historisk tid.

De lämningar som registrerats i Kulturmiljöregistret framgår av karta 3. Mer utförliga beskrivningar av naturreservatets kulturhistoriska värden, kartor och fotografier går att finna i ovanstående utredning. Nedan beskrivs lämningarna endast kortfattat.

I anslutning till Pjältåns kulvertering under riksvägen, längst i söder, finns en husgrund och lämningar efter ett äldre vägnät (nr 7). Tillsammans bildar de en miljö som delvis kan härledas tillbaka till tiden för Häradskartans upprättande mellan åren 1868 och 1877. I södra delen av ravinen finns även den cirka 60 meter lång betongkulvert som inte bedömts vara en kulturhistorisk värdefull lämning.

Ett äldre vattenkraftverk från 1898, Dvardala kraftverk, är beläget invid ån i naturreservatets södra del (nr 6). Platsen utgör en samlad miljö med lämningar efter den tid då kraftverket var i bruk och huset var bebott, först som bostad sedan som sommarställe. Kraftstationen utgör ett mycket välbevarat exempel på tidig småskalig vattenkraftsutbyggnad med ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

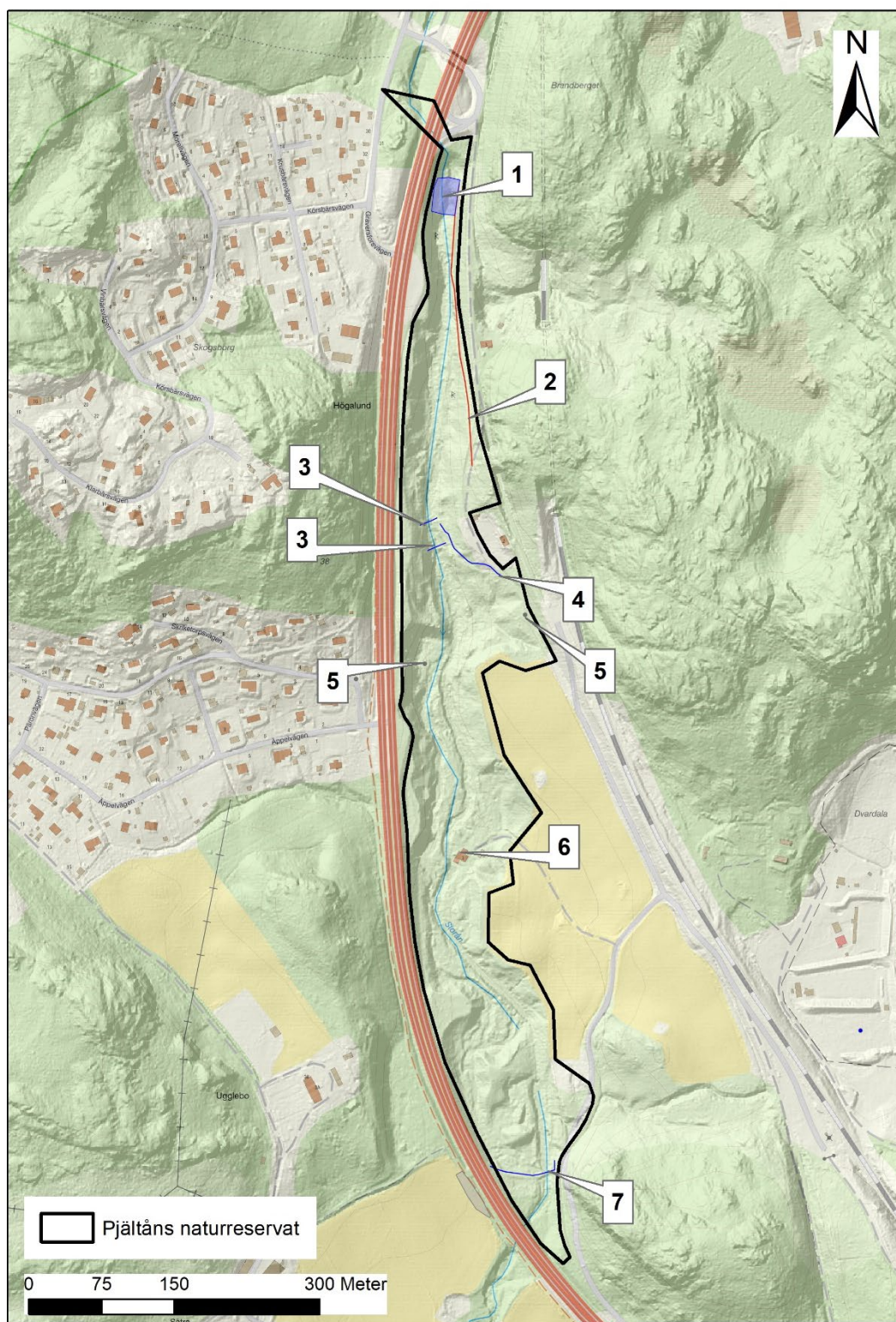
Platserna för två torp (nr 5) har registrerats inom naturreservatet. Torpen kan ses på kartor från åren 1697 och 1707 men idag syns inga lämningar efter dessa. På den ungefärliga platsen för markeringen intill ån på karta 3 finns på 1697 års karta uppgift om "en liten mjölkvarn" och invid den en byggnadssymbol, sannolikt mjölnartorp.

Mitt i reservatet har en mindre väg (nr 4) vikt av åt väster från den gamla landsvägen och lett ner i ravinslätten till ån och en äldre dammvall (nr 3). Vägen som idag utgör en stig kan spåras tillbaka i kartmaterial till början av 1700-talet. Av dammvallen finns utskoven/fundamenten, som är uppbyggda av dels natursten och dels av tuktad sten, kvar på var sida om ån.

Den mindre väg som leder fram till den äldre dammvallen, leder även fram till en yngre dammvall som ligger cirka 20 meter nedströms (nr 3, södra). Sannolikt har denna yngre konstruktion ersatt den äldre, efter att den tagits ur bruk. Den till stora delar raserade konstruktionen för dammluckan består av järnbalkar och trä. Platsen är utvald för att utnyttja vattenkraften där den är som mest effektiv och konstruktionen bedöms ha samband med Dvardala kraftstation.

Norr om torpet Sågen förändras vägstrukturen. Dagens körväg leder här fram på den gamla järnvägsbanken, fram till avfarten från väg 55 till Graversfors. Den gamla landsvägen (nr 2) löper i nord-sydlig riktning utmed ravinkanten, väster om dagens körväg. Den gamla landsvägen kan följas utmed cirka 300 meter, tills den upphör vid nämnda avfart, där också resterna efter den södra dammen i Stens bruk finns (nr 1). Lämningarna vid bruksområdet (nr 1) består bland annat av fundament till en dammlucka och en stensatt kant.

I den händelse okända forn- eller kulturlämningar påträffas i naturreservatet ska skydd och hänsyn till dessa tillgodoses samt anmälan till Enheten för plan och kultur vid Länsstyrelsen göras. Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML).

Karta 3. Kartan visar registrerade kulturhistoriska lämningar inom naturreservatet. Från norr till söder: 1. Lämningar efter Stens bruk med damm, dammlucka, mur och plats för byggnad (L2008:8304). 2. Gamla landsvägen (L2008:7796). 3. Dammvallar och plats för såg (L2008:8281 och L2008:8282). 4. Färdväg (L2008:8303). 5. Platserna för två torp som kan ses på kartor från åren 1697 och 1707 (L2008:8305 och L2008:8307). Idag syns inga lämningar efter dessa. 6. Den nedlagda Dvardala kraftstation. 7. Färdväg (L2008:8306).

Intressen för friluftslivet

Reservatet är beläget i ett natur- och kulturhistoriskt rikt område i ett spännande landskap som inbjuder till och har ett värde för rekreation. Miljön runt ån utgörs av en spännande och vild lövträdsdjungel med stor trädslagsblandning och ett plockepinn av fallna träd och grenar. Ståtliga gamla ekar och andra lövträd som björk och asp trängs med yngre träd och buskar av en mängd olika arter. Bitvis är området mycket svårframkomligt för människor men här finner istället ett rikt växt- och djurliv sin tillflyktsort. Den besökare som tar sig ned i ravinen kan bland annat få chans att uppleva öringens spännande skådespel vid leken under hösten eller få se den lilla fågeln kungsfiskare som likt en juvel susar fram över ån i ravinens botten.

Själva ån med sitt ömsom strömmande och ömsom forsande vatten är en mycket vacker naturmiljö som lockar till lek och upptäckter. Områdets kulturhistoriska lämningar bidrar med ytterligare en dimension som berikar besökarens upplevelse. Exempelvis är det spännande att utforska området kring den nedlagda kraftstationen. Närheten till ett stort antal naturreservat som Ågelsjön, Rödgölen, Dvardala, Glotternsjöarna och Jursla gammelskog gör att ett besök i naturreservatet kan kombineras med upplevelser i flera områden under en och samma dag.

Natura 2000

Områdestyp

Av reservatets totala areal på 10,1 hektar utgör 8,5 hektar Natura 2000-området Skriketorpravinen (SE0230306) vilket är ett SAC-område enligt Art- och habitatdirektivet. Natura 2000-området är regeringsgodkänt och är delvis statsägt.

Naturtyper som ska bevaras inom Natura 2000

Tabell 2. Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet inom Natura 2000-området Skriketorpravinen, som omfattar större delen av reservatet. Utbredningen av Natura 2000-området redovisas på karta 4.

Uttekade naturtyper	Regeringsgodkänd areal (ha)	Reell areal naturtyp (ha)	Målareal (ha)
3260 Mindre vattendrag	0,7	0,7	0,7
9180 Ädellövskog i branter	7,9	7,9	7,9

Bevarandeplan

Till varje Natura 2000-område ska det finnas en bevarandeplan. Bevarandeplanen för Skriketorpravinen är från och med år 2021 inarbetad i skötselplanen för naturreservatet. Den ger en beskrivning av området och dess naturvärden, syftet och målen med Natura 2000-området, vad som kan skada eller påverka naturvärdena samt vad som krävs för att värdena ska finnas kvar. Planen ska också underlätta vid tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Bevarandeplaner utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. När bevarandeplanen ändras medför det att den måste

fastställas på nytt. Berörda ges då nytt tillfälle att lämna synpunkter om ändringarna är av betydelse.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller utpekade arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de naturmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap 27–29 §§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada. Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet.

Syfte med Natura 2000-området Skriketorpravinen

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper som förekommer i området. Både naturtypen *mindre vattendrag* (3260) och naturtypen *ädelönskog i branter* (9180) prioriteras i bevarandearbetet för området.

De prioriterade åtgärderna för att nå syftet med Natura 2000-området är restaurering av morfologi och konnektivitet för att minska fysisk påverkan på vattendraget. Till stor del ska ravinskogen lämnas för fri utveckling. Utredning och fastställande av långsiktigt skydd av området har ansetts angeläget och uppnås genom bildandet av naturreservatet samt genom restaureringsarbete och skötselåtgärder enligt skötselplanen.

Bevarandemål för naturtyperna

Bevarandemålet med Natura 2000-området är att naturtyperna ska finnas med de arealer som anges i tabell 2 och i kolumnen Målareal och att de ska ha ett gott bevarandetillstånd. I övrigt anges bevarandemålen under skötselområdena i skötselplanens Plandel.

Beskrivning av naturtyper

Naturtyperna finns beskrivna under skötselområdena i plandelen.

Bevarandetillstånd

Nuvarande bevarandetillstånd för utpekade naturtyper inom Natura 2000-området Skriketorpravinen redovisas kortfattat nedan.

I Natura 2000-området bedöms bevarandetillståndet för naturtypen mindre vattendrag vara otillfredsställande. Det beror på att vattendragsmiljön bitvis är starkt fysiskt påverkat. Vattendraget har dock som helhet en naturlig karaktär och det finns skuggmiljöer och hög luftfuktighet längs ån. De skattade tätheterna av öring är vanligtvis höga på den lokal som

elprovfiskas årligen. För att nå ett gynnsamt tillstånd krävs åtgärder för att minska fysisk påverkan i vattendraget. Dessa åtgärder är specificerade nedan under respektive skötselområde.

Bevarandetillståndet för naturtypen ädellövskog i branter i Skriketorpsravinen anses vara tillfredsställande eftersom det generellt finns god tillgång på död ved och ett träd- och buskskikt med stor artvariation. Det finns en del grova och gamla träd i ravinen och gott om unga träd men det saknas medelgamla träd. Med tiden kommer åldersvariationen att öka och naturtypen nå ett gynnsamt tillstånd

Hotbild mot utpekade värden inom Natura 2000-området

Mindre vattendrag 3260:

- Reglering av vattenföringen är det största och vanligaste hotet mot naturtypen. Det gäller småskalig utbyggnad i kvarvarande oreglerade vattendragssträckor eller fortsatt/ökad påverkan i redan reglerade vatten, till exempel sänkt minimitappning och ökad korttidsreglering.
- Vattenreglering och vattenuttag kan orsaka störd flödesdynamik, vandringshinder, överdämning av våtmarks- och strandområden, torrläggning av vattendragssträckor och/eller ändrade näringsförhållanden.
- Skogsbruk i kantzonerna av ån, likväl som längs små tillflöden till ån (och längs ån uppströms), kan också orsaka skador på naturtypen. Särskilt om det leder till att ingen skuggande skog lämnas vid vattnet och att avvattning och körsador leder till att slam rinner ut i vattendragen. Markavvattning/skyddsdikning ger ökad avrinning och risk för erosion. Båda ingreppen kan orsaka grumling och igenslamning av bottnar samt förändrad hydrologi i strandmiljön. Även områden vid ån som översvämmas ibland är känsliga mot grävningar, körsador och skogsbruk.
- Jordbruk: intensiv växtodling i strandzonen ökar risken för erosion/grumling samt läckage av närings- och bekämpningsmedel. Upphörd hävd och/eller skogsplantering av strandnära ängar och mader ökar igenväxningstakten i strandzonen.
- Kanalisering, fördjupning och invallning för att förhindra översvämning. Minskade vattenståndsvariationer och jämnare flöde orsakar mer ensartade bottnar och strandmiljöer och minskar förutsättningarna för arter som är beroende av naturlig flödesdynamik.
- Vattenuttag under lågflödesperioder innebär risk för uttorkning, förhöjda vattentemperaturer och syrgasbrist. Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.
- Fiske: Ett för stort fisketryck på fiskarterna i vattendragen kan hota inte bara fiskarten själv utan även påverka ekosystemet som helhet.
- Vägar/järnvägar och skogsbilvägar; anläggning, underhåll och trafik kan orsaka grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen i diken och vattendrag. Broar och vägtrummor kan utgöra vandringshinder och vara flaskhalsar vid höga flöden (med risk för utspolning av vägbankar med mera).
- Utsläpp av föroreningar från punktkällor, till exempel avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet. Försämrade vattenkvalitet orsakad av antropogena diffusa källor - försurning, miljögifter (inklusive metaller) och eutrofiering. Kalkning av omgivande stränder och våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. Kalkning av naturligt sura vattendrag påverkar förutsättningarna för de arter som är anpassade till naturligt sura förhållanden.

Ädellövskog i branter 9180:

- Exploatering i eller i anslutning till området.

- Avverkning, röjning, gallring och bortförsel av död ved utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages och lokalklimatet förändras.
- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Tillförsel av kalk eller aska. Kan ge skador på vegetationen, främst områdets mossor och lavar.
- Körning av tyngre fordon, till exempel virkesutkörning från intilliggande skog, kan skada naturtypen, viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi. Detta kan i sin tur påverka de botaniska värdena negativt, främst störningskänsliga rödlistade arter.
- Dikning och större markskador inom eller i anslutning till området. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras.
- Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet.
- Nedfall av kemiska ämnen. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Kväveföreningar kan till exempel vara skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.
- Brist på naturlig dynamik. Vissa arter förekommer bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner.
- Inträngande gran kan vara ett hot mot naturvärdena.
- Främmande (invasiva) arter som har potential att skada eller konkurrera ut den lokalt naturliga floran och faunan.
- Höga älgstammar och annat vilt kan motverka återväxt av lövträd.

Källuppgifter

Edlund, J. & Borgiel, M. (2017). Bäver i Pjältåns vattensystem. Inventeringar våren 2017. Litoral Natur AB

Fennicus Natura AB (2020). Naturvårdsintressanta arter i Skriketorpsravinen

Gustafsson, P. (2019). Förslag på restaureringsåtgärder i Pjältån mellan Åby och Skriketorp. Streams & Lakes Consulting AB, 2020-08-26.

Gustafsson, P. (2020). Vattendragsrestaurering i Skriketorpsravinen. Beskrivning. Streams & Lakes Consulting AB.

Helander, A. Nilsson, P. Wilund, P. (2017). Skriketorpsravinen. Kulturhistorisk utredning. Östergötlands län, Norrköpings kommun, Kville socken. Arkeologerna. Rapport 2017:145

Jönköpings Fiskeribiologi AB (2021). Förprojektering för fiskvandring vid Skriketorpsravinen

Litoral Natur AB (2021). Åtgärdsplan för Pjältån, Hultån och Gransjöbäcken

Länsstyrelsen Östergötland. (2018). Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230306 Skriketorpsravinen.

Norrköpings kommun (2021). Naturvårdsprogram, naturvärdesobjekt Pjältån med omgivande strandskogar Områdesid:1038.

Riksantikvarieämbetet. (2020). Karttjänsten Fornsök

SGU Berggrunds databasen (2021)

SLU Artdatabanken. (2021). Webbtjänsten Artportalen

PLANDEL

Syfte med naturreservatet

Syftet med Pjältåns naturreservat är att bevara, vårda och vidareutveckla den biologiska mångfalden och variationen av värdefulla naturmiljöer som finns i området främst mindre vattendrag med variationsrika strömvattenmiljöer, förekomst av limniska nyckelbiotoper och värdefull fiskfauna samt ädellövskog i branter med gott om gamla lövträd och död ved. Biotoperna i ån och strandzonen samt naturvärden knutna till ravinerna och skogsmiljöerna ska skyddas och förstärkas för att ge förutsättningar för ekosystem med hög artrikedom och livskraftiga bestånd av bland annat öring och flodnejonöga. Ett övergripande mål är att livsmiljöer och arter enligt Natura 2000 skall uppnå eller behålla ett gynnsamt tillstånd. Vad gäller Pjältåns naturreservat handlar det främst om naturtypen "Mindre vattendrag" och "Ädellövskog i branter" samt därtill hörande flora och fauna. Med hänsyn till naturmiljön ska besökare ges möjlighet att se och uppleva områdets typiska livsmiljöer och arter.

Disposition och skötsel av mark och vattenmiljöer

Naturreservatet ska, efter inledande restaurering av vattenmiljöerna, skötas med försiktiga åtgärder med syftet att bevara och stärka områdets särpräglade natur med dess flora och fauna. I samband med den inledande restaureringen av ån kommer grövre träd att behöva tas ned för att möjliggöra åtkomst för maskiner. Det kommer leda till att det skapas några öppna stråk genom ravinens skogsmiljöer men även till att ett extra tillskott av död ved skapas då alla fällda träd lämnas inom reservatsområdet. På sikt sluter sig skogen igen där de öppna stråken skapats.

Det finns registrerade kulturhistoriska lämningar på flera platser inom naturreservatet vilket innebär att hänsyn behöver tas vid åtgärdsarbete som riskerar att påverka lämningarnas värden. Skriketorsravinens kulturhistoria finns beskriven i Helander med flera 2017. De kulturhistoriska lämningarna ska skötas på ett sådant sätt att lämningarna bevaras. Exempelvis kan den gamla landsvägen (nr 2, karta 3) restaureras genom att vägen försiktigt röjs fram och de stengardister, som stått på kanten till ravinen men nu rasat, rätas upp. Även järnbalkar som håller samman dammen (nr 3, karta 3) är i dåligt skick och behöver ses över.

Skulle invasiva eller andra, för reservatet, främmande arter kunna motverka reservatets syfte kan detta hanteras och bekämpas på lämpligt sätt utifrån rådande kunskapsläge och erfarenheter. Information bör sättas upp om invasiva arter som kan hota naturvärden i området, särskilt de som sprids via vattendraget (exempelvis jättebalsamin). I dagsläget har parkslide, jätteleka och jättebalsamin noterats inom naturreservatets södra del. Vid bekämpning av invasiva eller, för reservatet, främmande arter ska största möjliga hänsyn tas till områdets bevarandevärden och inte fler åtgärder vidtas än vad som är nödvändiga för att uppnå reservatets syfte. Åtgärderna får inte hota naturreservatets bevarandesyften. Åtgärderna ska föregås av en avstämning med Enheten för naturskydd (eller motsvarande) på Länsstyrelsen. Syftet är att säkerställa att omfattningen av åtgärderna är förenliga med reservatsbeslutet.

Åtgärder för att gynna kungsfiskare kan bli aktuella inom naturreservatet. Det kan till exempel handla om restaurering av strandbrinkar eller iordningställande av nya brinkar för att skapa häckningsmiljöer och på så sätt gynna kungsfiskare.

På sikt kan det bli aktuellt att stärka erosionsskyddet mot vägslänten till riksväg 55/56 på ravinens västra sida. Eventuella åtgärder ska ske i samverkan med Länsstyrelsen.

Ledningsgatan som går igenom reservatet i höjd med infarten till Nedre Skriketorp ska kunna underhållas efter tillstånd från förvaltaren. Stor hänsyn till områdets naturvärden ska tas.

Befintliga vägar som berörs av naturreservatet får underhållas. Träd som faller från naturreservatet över vägområde får kapas och läggas inom naturreservatsområdet. Träd som riskerar att falla från naturreservatet, över vägarna eller byggnader, får efter samråd med förvaltaren fällas och placeras inom naturreservatet. Se vidare under respektive skötselområde.

Anläggningen för vattenuttag som finns intill ån i ravinens botten i höjd med ledningsgatan används inte längre och kan rivas och köras bort. Detsamma gäller en brunn som ligger inom naturreservatet väster om torpet Sågen. Brunnen har tidigare nyttjats av Dvardala 1:3.

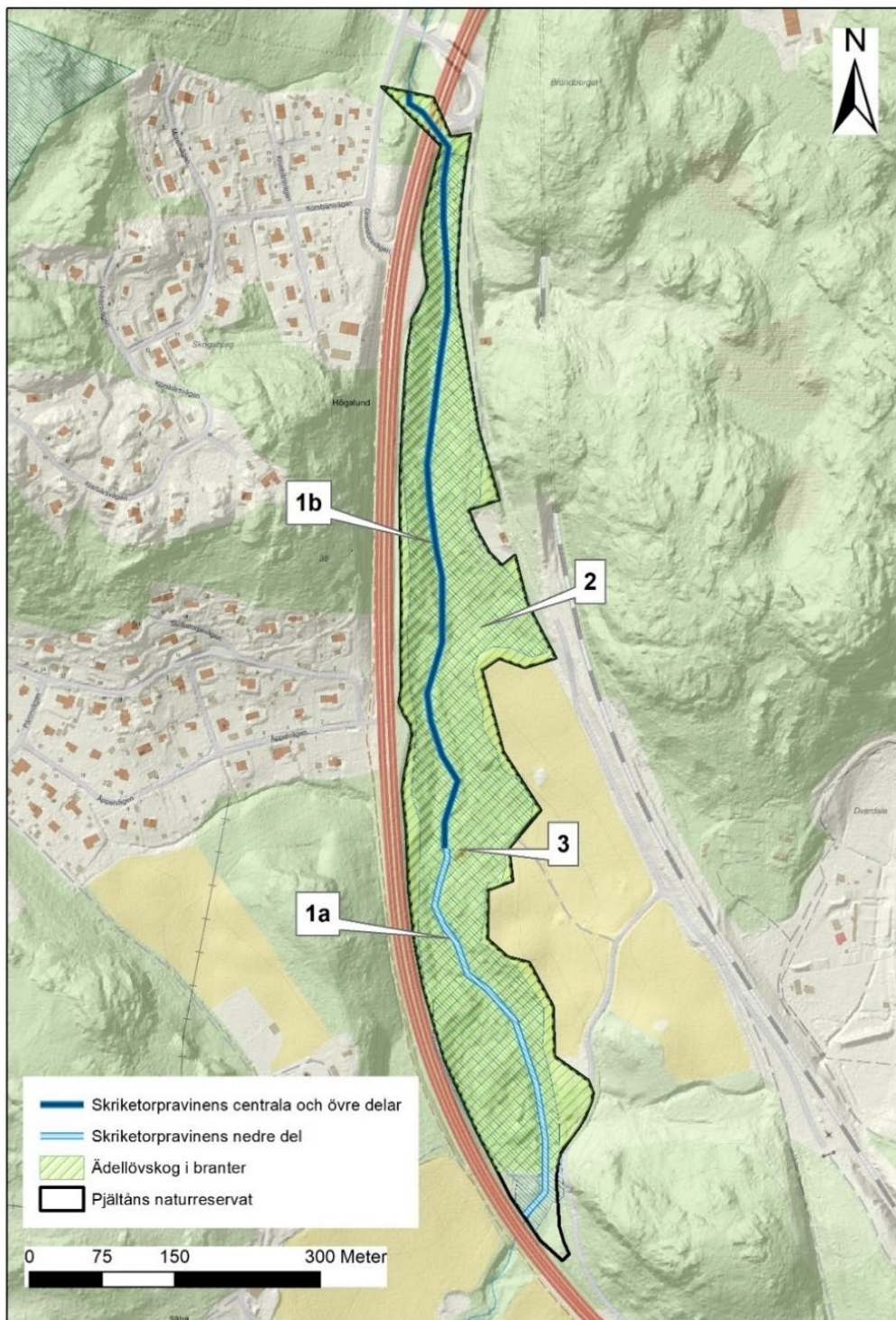
De ledningar för dricksvatten och spillvatten som finns längs en del av den västra gränsen ska kunna underhållas.

Från riksväg 55/56 har en stor mängd skräp slängts ned i ravinen. Skräpet ska samlas ihop och köras bort.

Skötselområden

Reservatet är indelat i 3 skötselområden;

1. Pjältån
2. Ädellövskog i branter
3. Anordningar för friluftslivet

Karta 4. Karta över skötselområden i Pjältåns naturreservat. Blåstrerad yta är Natura 2000-området Skriketorpravinens. Hela den terrestra miljön inom Natura 2000-området utgörs av Ädellövskog i branter (9180) medan ån utgörs av Mindre vattendrag (3260).

Skötselområde 1, Pjältån

Areal: 0,7 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: Mindre vattendrag, naturtypskod 3260 – 0,7 hektar

Målnaturtyp: 3260 – 0,7 hektar

Beskrivning

Pjältån rinner genom reservatets centrala del och av åns totala längd på 8,2 kilometer ingår cirka 1,2 kilometer i naturreservatet. Avrinningsområdets yta i en punkt strax nedströms Skriketorsravinerna är 72 km² och årsmedelvattenföringen är 0,4 m³/s.

Inom den del av Pjältån som ingår i naturreservatet och rinner genom Skriketorsravinerna har det innan mänsklig påverkan funnits en mångfald av habitat, från forsande sträckor över berg i dagen till flackare områden med grusbotten och svämplan. Under de senaste hundra åren har vattendraget till stora delar rätats ut och omformats till en kanal i ravinerna vilket kraftigt förändrat vattendragets habitat. Omformningen av ån har skett i samband med kraftutnyttjande och vid bygget av riksväg 55/56. Trots kraftig påverkan finns det ur naturvårdssynpunkt stora kvaliteter och området utgör bland annat en mycket värdefull reproduktionsmiljö för havsöring och flodnejonöga. Hela delen av ån som rinner genom ravinerna består av strömmande, forsande vatten som tar sig fram genom en ganska varierad fåra med både sten, grus och block. Tillgången på död grov ved i ån är sett till hela reservatet god med igenomsnitt drygt 20 stammar per 100 meter. Se avsnittet *Biologiska bevarandevärden* för mer information.

Pjältån har biotopkarterats vid flera tillfällen, senast år 2017 (Edlund 2017). Flera utredningar och rapporter har tagits fram som beskriver möjliga åtgärder i Pjältån. De senaste är en förprojektering för fiskvandring vid Skriketorsravinerna (Jönköpings Fiskeribiologi AB 2021) och en åtgärdsplan för Pjältån, Hultån och Gransjöbäcken (Litoralis Natur AB 2021). Det finns även rapporter med förslag på restaureringsåtgärder i Pjältån mellan Åby och Skriketorp från år 2019 (Gustafsson 2019) och en mer detaljerad beskrivning av vattendragsrestaureringen som fokuserar på Skriketorsravinerna från år 2020 (Gustafsson 2020). I rapporterna beskrivs hur Pjältån inom Skriketorsravinerna, och även övriga delar av ån inklusive biflöden, kan återställas till mer naturliga vattendragshabitat. Utredningarna visar att fullständig återställning av Pjältån i Skriketorsravinerna inte kommer vara möjlig på grund av omfattande kanalisering kombinerat med stora volymer rensmassor i stränderna. Delar av området påverkas dessutom av att riksväg 55/56 ligger nära. Vägbanken ligger delvis på rester av den gamla vattenmiljön och ger också en begränsning i sidled för vattendragets utveckling och för möjligheten att restaurera vattendraget helt till ursprungligt tillstånd.

Åtgärderna som beskrivs är bland annat att vandringshinder åtgärdas, en äldre torrlagd fåra återställs, att en kulvert tas bort samt att sten och block som rensats ur fåran återförs. Flera av dessa åtgärder kräver ytterligare detaljprojektering samt förutsätter att en juridisk prövning enligt miljöbalken görs (tillståndsansökan hos mark- och miljödomstolen och/eller anmälan om vattenverksamhet till Länsstyrelsen).

I skötselplanen har Pjältåns vattenmiljö inom naturreservatet delats in i två dellokaler med utgångspunkt från ovan nämnda rapporter. Lokalerna och planerade åtgärder beskrivs översiktligt nedan under rubriken *åtgärder*. Bevarandemålen och gynnsamt tillstånd för skötselområdet är samma för bägge dellokalerna och i huvudsak hämtade från Natura 2000-områdets bevarandeplan. Preciseringar som gjorts inom ramen för denna skötselplan är markerade med kursiv stil.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Arealen av mindre vattendrag (3260) ska vara minst 0,7 hektar inom Natura 2000-området Skriketorsravinen. *Inom naturreservatet omfattar denna areal lite drygt 0,7 hektar. Genom restaureringsåtgärder kommer arealen öka något.*

Naturtypen behöver en fungerande kantzon utanför vattenmiljön som skapar kontinuitet i hydrologin, luftfuktigheten och riklig substrattillgång (till exempel död ved och sten). Skuggmiljöer ska prägla hela vattendraget. *Kantzonen ska vara skiktad, trädslags- och åldersblandad med ett stort inslag av lövträd, gamla, döende och döda träd. Lövinslaget i kantzonen ska inte minska. Död ved ska förekomma med minst 20 stammar per 100 meter i ån. Varje stam ska vara minst 1 meter lång och minst 10 centimeter i diameter.*

Vattenkvaliteten ska vara minst god och *den hydrologiska regimen (flöde och vattenståndsförändringar) ska tillåtas variera med naturliga årsvariationer motsvarande minst god status.*

Det morfologiska tillståndet ska motsvara minst god status vilket innebär att en naturlig morfologi inklusive naturlig dynamik i erosions- och sedimentationsprocesser ska finnas samt att positiva störningar kan förekomma som periodvis översvämning, tramp och bäverdämmen. Det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan.

God konnektivitet (fria vandringsvägar och flöde) i vattendraget och mellan anslutande vattensystem ska finnas, eftersom det är nödvändigt för de typiska arternas fortlevnad. *Även konnektivitet i sidled till närområde och svämplan ska vara god.*

De typiska fiskarterna (här främst öring och flodnejonöga) ska finnas i livskraftiga bestånd som över tiden inte visar tecken på negativ påverkan. *Lämpliga lekbottnar, uppväxtområden och ståndplatser skall finnas för exempelvis öring.* Det ska finnas ett art- och individrikt samhälle av typiska fiskar (till exempel havsöring och flodnejonöga) och bottenfauna (till exempel dag- och nattsländelarver).

Vattnets ekologiska och kemiska status ska vara minst god.

Åtgärder

Övergripande

Arbetsmomenten behöver planeras noggrant och utföras med stor hänsyn till övriga värden som finns i ravinen. Körstråk för maskiner behöver exempelvis planeras så att träd, död ved eller andra substrat med sällsynta kryptogamer inte förstörs och så att markskador inte uppstår. En del träd kommer dock att behöva tas ned för att maskinerna ska kunna ta sig fram och grövre död ved kan behöva flyttas. Träd som behöver tas ned vid åtgärderna ska väljas ut så att de terrestra värdena påverkas så lite som möjligt. All ved lämnas i naturreservatet som död ved på land eller i vatten.

Med 5–10 års mellanrum karteras vattenbiotoperna avseende vandringshinder och fluviala processer. I anslutning till inventeringen görs de åtgärder som bedöms nödvändiga. Underhåll av utförd restaurering görs vid behov. Kontroll av utförd restaurering i vattnet bör ske under de tre närmast följande åren efter att restaurering slutförts, därefter i samband med karteringen. Det kan innefatta komplettering och justering av block och sten, lekgrus och död ved för att restaureringen ska fylla önskad biologisk och hydromorfologisk funktion. Erosionsskyddet mot

riksväg 55/56 bör kontrolleras regelbundet. Även om det är dimensionerat för vattendragets egenskaper kan träd som faller ned i vattnet rikta om flödet så att det skadas.

Passagen under riksväg 55/56 i söder är belägen precis utanför naturreservatet. Passagen utgör dock ett partiellt hinder för mört och andra svagsimmande arter och bör anpassas så att den inte längre utgör ett vandringshinder. I första hand bör befintlig rörbro ersättas med en halvtrumma eller annan brokonstruktion som möjliggör naturligt bottenmaterial och är tillräckligt bred för att rymma naturlig vattendragsbredd och dubbelsidig strandzon.

Lokal 1a. Skriketorpravinens nedre del

Lokalen omfattar Pjältåns sträckning från riksväg 55/56 i söder upp till det nedlagda vattenkraftverket Dvardala kraftstation. Sträckan är omkring 450 meter lång och motsvarar biotopkarteringens sträcka 40 till 44 (Edlund 2017), åtgärdsområde 6 (Litoral Natur AB 2021) samt lokal C i restaureringsplanerna för denna del av Pjältån (Gustafsson 2019 & 2020). De planerade åtgärderna är ytterligare preciserade i bilagan till tillståndsansökan avseende vattenverksamhet (Länsstyrelsens arbetsmaterial).

Den dominerande hydromorfologiska grundtypen är här vattendrag med regelbundet växlande strömsträckor och höljor. Vattnet är huvudsakligen svagt strömmande och grus det dominerande bottenmaterialet. Lokalen utgör kärnområde för vattendragets havsvandrande öring.

Sträckans vattenmiljö har formats av den framträdande dalgångens sanddominerade jordar och den djupt nedskurna och förhållandevis flacka ravinen, men även av omfattande utfyllnader, rensningar och andra fysiska ingrepp som påtagligt påverkat hydromorfologin. Inom lokalen är vattendraget kraftigt kanaliserat och rinner fram på en onaturligt låg nivå med ringa kontakt med omgivande mark. På en sträcka går vattendraget i en kulvert. På den platsen är också loppet extra kraftigt omformat genom att vattendraget dragits om utanför själva dalgången. Rester av naturfåran går att hitta i terrängen väster om nuvarande fåra och kulvert. En betydande del av denna äldre fåra är ganska naturlig, men det finns spår av påverkan. Den kraftigaste påverkan finns vid riksväg 55/56 där vattendraget till stor del hamnat under vägbanken.

Lokalen karaktäriseras av transportbegränsade förhållanden. Det innebär att vattenmiljön är hydromorfologiskt känsligt och lätt påverkas av erosion, ökat sedimenttillskott eller förändringar i hydrologin. Betydande delar av åfåran har tidigare kantats av svämplan som årligen översvämmades vid högflöden. Fysiska ingrepp har dock påtagligt minskat vattendragets kontakt med omgivande marker och i dagsläget är svämplanen till stor del utfyllda.

Inom lokalen ska det område där ån rinner genom kulverten och den kanaliserad sträckan åtgärdas. Basnivån och vattennivån bestäms av en äldre brorest som fungerar som bestämmande sektion. På grund av att vattennivån har sänkts nedströms broresten hjälper den nu till att hålla rätt nivå (närmare ursprunglig nivå) i området uppströms.

Återställningsarbetet på lokalen består i stora drag av nedanstående moment och planeras att genomföras i den ordning de presenteras. Arbetet kommer utföras maskinellt på grund av åtgärdernas omfattning och storleken på massorna. Åtgärderna visas översiktligt på karta 5. En mer detaljerad beskrivning med fotografier och ritningar finns i restaureringsplanen (Gustafsson 2020).

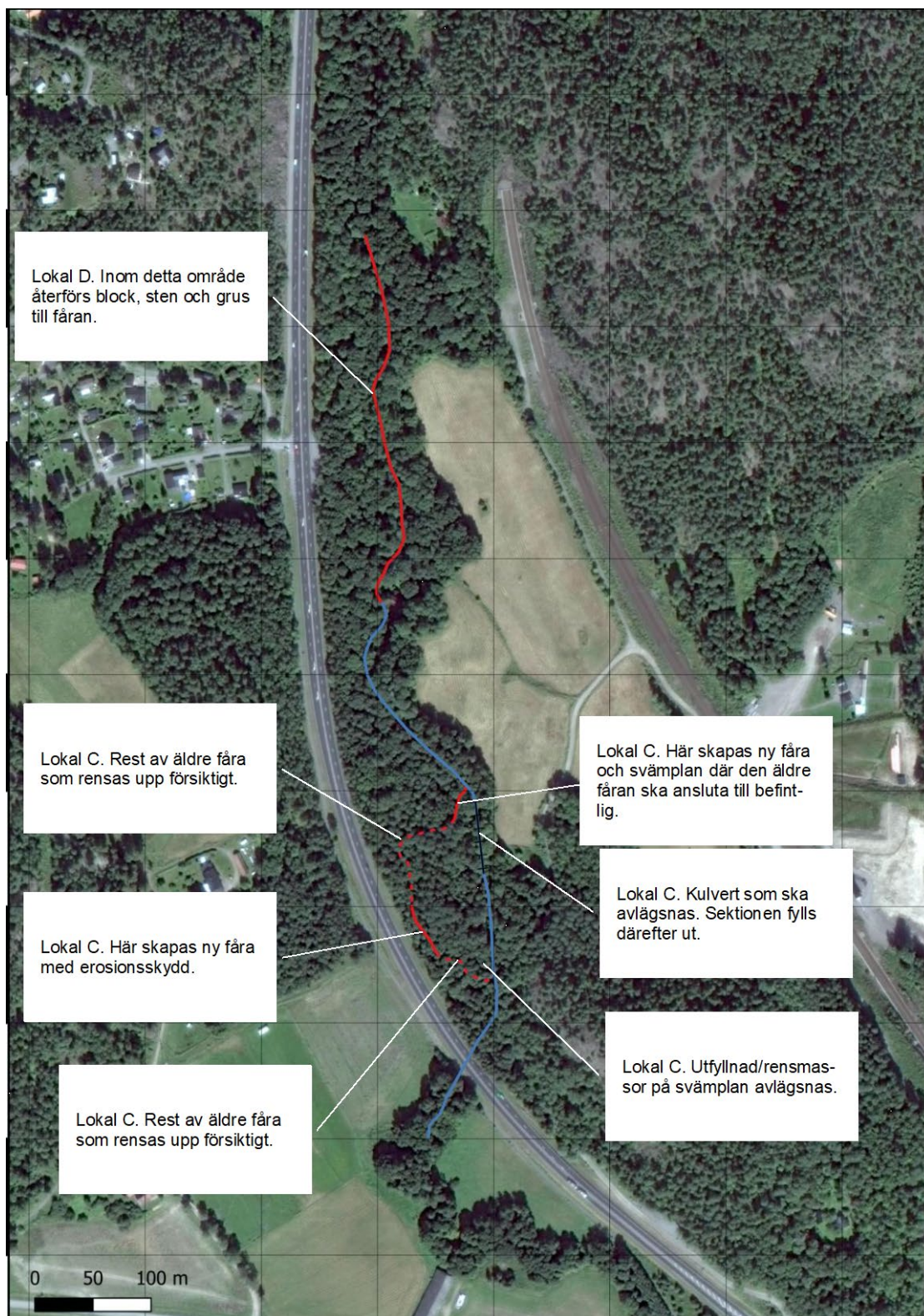
- Träd tas bort för att bereda plats inom arbetsområdet.
- Den äldre fåran som ligger parallellt med kulverten återställs genom en försiktig rensning. Rensningen innebär att sly, skräp, rensmassor och liknande som tillkommit

efter att fåran torrlades tas bort. Även utfyllnad på svämplan tas bort (gäller främst i nedströmsdel).

- Delen av den äldre fåran vid riksväg 55/56 som inte går att återställa ersätts med en ny fåra som förses med erosionsskydd mot riksväg 55/56.
- En ny fåra och svämplan skapas vid den äldre fårans anslutning till den befintliga i området strax uppströms kulverten. En temporär damm anläggs som stoppar vattnets väg in i kulverten och leder in det i gamla fåran.
- Befintlig kulvert avlägsnas och sektionen pluggas helt med fyllnadsmassor.
- När kulverten är borttagen färdigställs den övre sektionen av fåran som är närmast trumman.
- Den temporära dammen tas bort och bottenområdet återställs.
- Död ved placeras ut inom den åtgärdad delen av lokalen. Det ska vara minst 20 stockar per 100 meter vattendrag. Vid utplaceringen ska ett naturligt utseende eftersträvas, det vill säga att träden har fallit ned i fåran från närmiljön. Minst två tredjedelar av stockarna ska ha någon del av stammen utanför fårans kanter.
- Kompletterande biotopvård i form av utläggning och justering av block och sten, lekgrus och död ved kan bli aktuellt inom hela lokalen.

På en sträcka av cirka 60 meter rinner Pjältån genom en betongkulvert som ska tas bort.

Karta 5. Översikt över planerade åtgärder i Pjältån. Utöver det som visas i bild ska död ved tillföras. Kartan kommer från rapporten Vattendragsrestaurering i Skriketorpsravinen (Gustafsson 2020). Lokal C i kartan är lokal 1a och lokal D är nedre delen av lokal 1b i skötselplanen.

Lokal 1b. Skriketorsravinens centrala och övre delar

Lokalen omfattar Pjältåns sträckning från det nedlagda vattenkraftverket Dvardala kraftstation i Skriketorsravinens nedre del upp till passagen under riksväg 55/56 vid Övre Skriketorp. Sträckan är omkring 750 meter lång och motsvarar biotopkarteringens sträcka 45 till 52 (Edlund 2017) samt åtgärdsområde 7 (Litoral Natur AB 2021). Lokalens nedre delar motsvarar lokal D i restaureringsplanerna för denna del av Pjältån (Gustafsson 2019 och 2020).

Den dominerande hydromorfologiska grundtypen är branta vattendrag med sten och turbulent flöde (B), men inom delar av åtgärdsområdet finns övergångszoner mot grundtypen vattendrag med regelbundet växlande strömsträckor och höljor (C). Vattnet är huvudsakligen strömmande, men inslaget av svagt strömmande partier är stort. Sten och block är vanligast, men här och var finns grusdominerade partier. Lokalen utgör kärnområde för vattendragets havsvandrande öring.

Sträckans vattenmiljö har formats av den framträdande dalgångens sand- och grusdominerade jordar och den djupt nedskurna och relativt branta ravinen, men även av omfattande utfyllnader, rensningar och andra fysiska ingrepp som påtagligt påverkat hydromorfologin. Byggnaden efter den nedlagda kraftstationen Dvardala finns inom lokalen. Dammen som tillhörde kraftverket låg uppströms kraftverket och vattnet leddes fram till kraftverket via en tub.

Lokalen karaktäriseras av sedimentbegränsade förhållanden. Dessa förhållanden återfinns inom brantare vattendragssträckor i grövre jordar och präglas av låg tillgång till sediment och hög transportkapacitet. De är mindre erosionskänsliga och påverkas inte lika lätt av ökat sedimenttillskott eller påverkan på hydrologin som transportbegränsade sträckor. Mindre delar av åfåran har tidigare kantats av svämplan som översvämmades av årligt återkommande höglöden, men fysiska ingrepp har påtagligt minskat vattendragets kontakt med dessa ytor.

Det finns tre onaturliga vandringshinder inom lokalen. Det nedre ligger cirka 330 meter uppströms Dvardala kraftstation och utgörs av branta fall över hållar direkt uppströms resterna efter kraftstationens dammkonstruktion. Bergskärningar vid dammresten tyder på att fallen blivit mer svårpasserade av ingreppen, men troligtvis har det ursprungligen funnits ett naturligt hinder på platsen. Fallen bedöms utgöra ett partiellt hinder för öring och ett definitivt hinder för mört och andra svagsimmande arter. De två övre hindren ligger inom lokalens allra översta delar, dels vid resterna av utskovet från Stens bruks nedre damm, dels vid ett storbloccigt fall omkring 80 meter nedströms dammresten. Båda dessa bedöms utgöra partiella hinder för öring och definitiva hinder för mört och andra svagsimmande arter. Passagemöjligheterna har tydligt försvårats av resningar och andra fysiska ingrepp, men det kan inte uteslutas att det ursprungligen funnits ett naturligt hinder på platsen.

Inom lokalen ska nedanstående restaureringsmoment genomföras. En mer detaljerad beskrivning med fotografier och ritningar finns i restaureringsplanen (Gustafsson 2020) och i förprojektering för fiskvandring vid Skriketorsravinens (Jönköpings Fiskeribiologi AB 2021).

- De tre onaturliga hindren inom lokalen åtgärdas för bättre passagemöjligheter. Det södra hindret uppströms resterna efter kraftstationens dammkonstruktion åtgärdas genom biotopvård. De två norra hindren åtgärdas genom att nedströms liggande åbotten fylls ut och en ramp för fiskvandringen byggs. Sten och blockmaterial behöver tillföras utifrån till sträckan nedströms dammen för att utjämna fallhöjden och möjliggöra en lägre lutning, vilket underlättar havsöringens passage. Åtgärden kräver detaljprojektering. I förprojektering för fiskvandring vid Skriketorsravinens (Jönköpings Fiskeribiologi AB 2021) föreslås även alternativa åtgärder som kan bli aktuella om det visar sig olämpligt att bygga en ramp.

- Den rensade och kanaliserade fåran (lokal D, karta 5) återställs genom att block, sten och grus placeras tillbaka i fåran. Tillfört material ska läggas ostrukturerat för ett mer naturligt utseende och funktion.
- Död ved placeras ut på lokalens nedre åtgärdade del (lokal D, karta 5). Det ska vara minst 20 stockar per 100 meter vattendrag. Vid utplaceringen ska ett naturligt utseende eftersträvas, det vill säga att träden har fallit ned i fåran från närmiljön. Minst två tredjedelar av stockarna ska ha någon del av stammen utanför fårans kanter.
- Kompletterande biotopvård i form av utläggning och justering av block och sten, lekgrus och död ved kan bli aktuellt inom hela lokalen.

Skötselområde 2 Ädellövskog i branter

Areal: 9,4 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: Ädellövskog i branter, naturtypskod 9180 – 7,9 hektar

Målnaturtyp: Ädellövskog i branter, naturtypskod 9180 – 9,4 hektar

Beskrivning

Skötselområdet utgörs till den största delen av en sluten ravinskog som domineras av ädellöv och al och som klassas som Ädellövskog i branter (Natura 2000-naturtyp 9180). Ravinen är djupt skuren, har en rik och värdefull lundflora och ett välutvecklat buskskikt av hassel vilket förstärker lundkaraktären.

Både träd- och buskskiktet uppvisar en stor artvariation. I trädskiktet förekommer bland högväxande arter främst klibbal, alm, lönn, ek, ask och asp, samt enstaka gran och björk. Det finns en del grova och gamla träd i ravinen och gott om unga träd men det saknas medelgamla träd. Längst i söder är trädskiktet yngre och tätare med mer triviallöv. Norr om kraftstationen är det bitvis öppnare med mer ädellöv som alm, ek och lind. En hel del asp i olika åldrar växer även här liksom ett mycket stort inslag av hassel. Längst i norr är också trädskiktet yngre och här finns även en lite större inblandning av gran men även någon tall. Här finns dock även ett och annat riktigt grovt lövträd men inte alls som längre söderut. Området har god tillgång på död ved med rikligt med lågor av olika trädslag och i olika nedbrytningsstadier men relativt lite stående döda träd.

I brynet mot gårdet i öster finns det många gamla och grova ekar som stått i ett öppnare landskap vilket syns på de utbredda kronorna. Andra ekar längre ned i ravinen har mer upphissade kronor men även där finns en och annan mer vidkronig ek. En mycket gammal ek som har dött står fortfarande kvar och ytterligare någon av de gamla ekarna har fallit. Äldre ekar med höga eller mycket höga naturvärden, och behov av livsförlängande åtgärder, förekommer framförallt i brynet till gårdet på naturreservatets östra sida. Dels förekommer bland dessa mycket gamla träd som för länge sedan stått i ett öppet odlingslandskap, dels medelålders till gamla träd som inte visar hagmarkskaraktär. Även de forna hagmarksekarna har idag högt upphissade kronor, med döda grenar längre ned på stammen. De flesta av ekarna bedöms idag vara i måttlig eller god kondition, ett par i dålig kondition. Många ekar har håligheter. Igenväxningsprocessen tycks gå förhållandevis långsamt i den idag slutna skogen vilket bidragit till att de flesta ekar fortfarande lever eller har god kondition. Vissa intilliggande träd som tangerar ekkronorna är i dålig kondition och har i princip växt färdigt, medan andra är på tillväxt och har eller kan expandera på ekkronornas bekostnad. Förutom de mycket gamla ekarna saknar ravinsbogen idag odlingslandskapsnaturvärden.

Ravinen har mycket rika förekomster av ett par signalarter bland kärllväxterna och av flera signalarter bland mossor och ett par fuktighetskrävande arter av lavar. Sparsamt finns också några rödlistade arter av lavar på grova gamla ekar. Inom området påträffades de två arterna asptagging och savlundlav som är så pass sällsynta att särskild hänsyn bör tas till dem vid

genomförande av skötselåtgärder i ravinen. Asptagging växer på en asplåga ganska högt upp i en av ravinens små sidoarmar och savlundlav växer på en savande alm i Pjältåns gamla fåra.

Det stora flertalet av de grova gamla ekarna i området står något för skuggigt för att vara lämpliga substrat för de lavar som annars är specialiserade på just gamla grovbarkiga ekar, men enstaka mycket små förekomster finns ändå av några av dessa arter i området. Se avsnittet *Biologiska bevarandevärden* och karta 2 för mer information om arter.

Bevarandemålen och gynnsamt tillstånd för skötselområdet är i huvudsak hämtade från Natura 2000-områdets bevarandeplan. Preciseringar som gjorts inom ramen för denna skötselplan är markerade med kursiv stil.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Arealen av ädellövskog i branter (9180) ska totalt minst vara 7,9 hektar i Skriketorsravinens Natura 2000-område. *På sikt ska hela skötselområdet utgöras av ädellövskog i branter.*

Krontäckningen i skogen ska variera mellan glest och sluten. Trädskiktet är olikåldrigt och flerskiktat samt att ädellövträden (bland annat alm, lönn, lind, ask och ek) dominerar naturtypen. Triviallövträd ska utgöra ett måttligt till påtagligt inslag i naturtypen. Det ska även finnas ett artrikt buskskikt där arterna hassel, olvon, brakved, skogstry och måbär tillsammans utgör en riklig förekomst.

Det ska finnas rikligt med död ved i olika former till exempel gamla träd med grov bark, skador, håligheter, liggande stockar eller döda delar.

Vindskyddade skogsmiljöer med en hög och jämn luftfuktighet ska dominera i naturtypen samt att naturtypen ska präglas av en ostörd hydrologi och vattenståndet ska tillåtas variera naturligt.

Det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller djupa körspår som medför negativ påverkan.

De typiska arterna inom kärlväxter (till exempel blåsippa, trolldruva, nunneört och hässleklocka), lavar (till exempel lunglav) och mossor (till exempel grov baronmossa och platt fjädermossa) ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området.

Småskaliga naturliga processer som trädens föryngring, åldrande och avdöende samt omkullfallna träd och luckbildning är positivt och ska förekomma inom hela området samt påverka dynamik och struktur.

Igenväxningsvegetation av invasiva arter till exempel gran och tysklönn och ska inte tillåtas dominera i naturtypen. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig.

Åtgärder

Skötselområdet och dess arter gynnas bäst av att skogen i huvudsak lämnas för fri utveckling. Då kan naturliga processer äga rum som trädens föryngring, åldrande och avdöende, och på så sätt ge gynnsam dynamik och struktur för alla naturtypens arter. Vid i huvudsak fri utveckling kan miljön fortsätta att vara vindskyddad och hålla en hög och jämn luftfuktighet av värde för många av naturtypens arter. Med tiden kommer åldersvariationen att öka och naturtypen nå ett gynnsamt tillstånd.

Det finns dock ett behov av livsförlängande åtgärder för flera av områdets grova gamla ekar. Åtgärder måste ske med stor försiktighet för att inte skada den slutna ädellövskogsmiljön med naturtypen Ädellövskog i branter (9180). Åtgärder med särskild försiktighet kan göras, och är angelägna, vilket menas att yngre, potenta träd som tränger direkt in i kronan på den ek som ska åtgärdas avdödas (lämpligen genom ringbarkning) eller i vissa fall fälls. På så sätt kan ekarna överleva utan att naturtypen skadas. Naturvärdena på dessa ekar är i de flesta fall inte knutna till träd med solbelysta stammar, förutom hos något träd direkt i bryn mot åker. En regelrätt frihuggning för att skapa generella ljusbrunnar ett par meter kring ekkronorna skulle ge en stor negativ påverkan på naturtypen. Målbilden är därför inte frihuggna träd med ljusbrunnar som sträcker sig bortom ekkronorna, utan att levande delar av ekarnas kronor inte ska ha inväxta träd/eller större grenar av konkurrenter. I de flesta fall innebär det att något eller ett par yngre träd behöver avdödas (lämpligen genom ringbarkning). Åtgärden kan samtidigt syfta till att skapa stående död ved vilket är en bristvara. Högstubbar ska inte planeras här, främst av estetiskas skäl. Stående döda träd bibehåller områdets prägel av naturlighet och kommer senare bilda avblåsta högstubbar.

Förutom ekarna kan det i framtiden finnas behov av skötselåtgärder för att förlänga livet på andra äldre lövträd som exempelvis sälg där träden kan gynnas av kronbeskärning.

Exempel på ek med behov av friställning från yngre inväxande träd.

Den starkt hotade arten savlundlav som växer på en savande alm i reservatet är en konkurrenssvag art som inte blir långlivad på samma träd utan behöver kunna flytta runt för att finnas kvar. Arten har setts på andra lokaler i slutna miljöer på bok, alm och ask så miljön i ravinen får med dagens kunskap anses vara god för arten. Bevarandeåtgärder kan vara att utföra en kartläggning som visar på förekomsten av lämpliga träd för arten i dess närområde inom reservatet liksom att se till att viktiga träd inte dör i förtid. Bevarandeåtgärder för den sårbara asptaggingen kan vara att se till att de maskiner som ska användas i vattendragsrestaureringen inte kör över och förstör lågor där arten växer eller kan tänkas växa i framtiden.

I dagsläget finns det endast ett litet inslag av gran i området. I någon mindre del av reservatet kan dock graninväxning på lång sikt behöva åtgärdas för att behålla lövträdsdominansen. Med 5–10 års mellanrum bör därför behovet av röjning av ung gran inventeras, i syfte att gynna en variationsrik lövskog. I anslutning till inventeringen röjs föryngrande gran bort. Enstaka gran lämnas för att bidra till variation. All röjd gran ska lämnas kvar i området som död ved.

På några platser ovanför ravinens sydöstra del finns dräneringsrör från vägen och den odlade marken ovanför som mynnar ut i ravinen. Vid dräneringsrörens utlopp har stora partier eroderat ned i ravinen. Dräneringsrören bör kartläggas och en utredning med förslag på åtgärder tas fram för att komma tillrätta med erosionsproblemen. Åtgärder behöver troligen genomföras både inom Pjältåns och Dvardalas naturreservat. Efter kartläggningen görs de åtgärder som bedöms nödvändiga. Det kan till exempel handla om att mindre våtmarker anläggs vid dikesmynningar och dräneringar, i syfte att minska sand- och sedimenttransport ut till ån. Om vattnet leds i ledning kan denna förkortas så att vattnet passerar genom våtmarken.

Ovanför ravinens östra kant i höjd med torpet Sågen finns en platå med klippt gräs väster om vägen. På denna yta ska vegetation tillåtas släppas upp för att stabilisera ravinkanten. En liten yta med plats för två bilar får fortsättningsvis nyttjas och skötas genom gräsklippning av ägaren till torpet Sågen på fastigheten Dvardala 1:3 enligt särskilt avtal. Ägaren till torpet ska även kunna fortsätta att klippa gräsmattan fram till vägen och på vägen intill torpet.

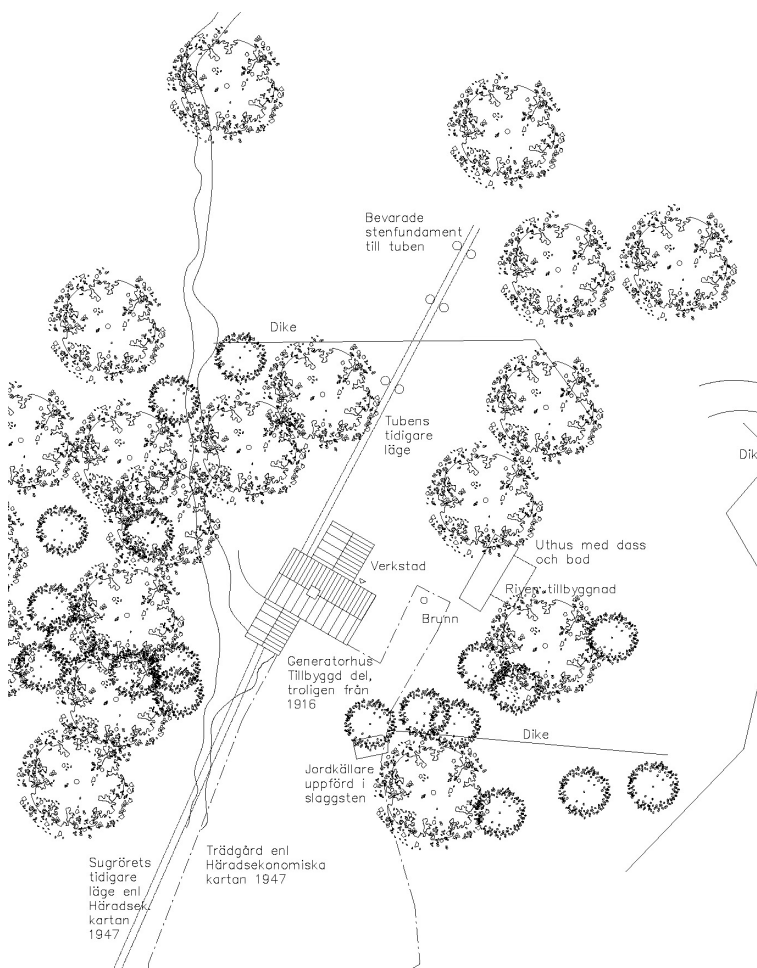
Vägen förbi torpet Sågen. Till vänster i fotografiet syns platån intill ravinkanten. Till höger tomten tillhörande torpet. Käppen med snitsel en bit in på tomten markerar reservatets gräns tillika fastighetsgränsen.

Skötselområde 3, Anordningar för friluftsliv

Beskrivning

I dagsläget finns inga anordningar för besökare. Några mindre stigar leder besökaren genom vissa delar av ravinområdet men stora delar av ravinen är relativt svårframkomlig. I reservatets norra del finns rester efter den gamla landsvägen (se karta 3, markering 2) som idag nyttjas av många besökare som promenadstig, joggingspår och för mtb-cykling. Den gamla trädgårdsmiljön runt Dvardala kraftstation är lättåtkomlig på grund av att grusvägen fram till kraftstationen gjorts i ordning för ett par år sedan. Området här har utvecklingspotential och skulle kunna fungera som en utgångspunkt för upptäcktsfärder i naturreservatet. Själva kraftstationen har dock utsatts för vandalisering under senare år och behöver renoveras. Ett förslag finns om att låta Dvardala kraftstation bli ett byggnadsvårdsprojekt där det genom kursverksamhet genomförs renovering av i första hand fönster och mur samt puts. Finansieringen och administrationen för detta är dock oklar i dagsläget.

I miljön kring kraftstationen finns utrymme för att ställa upp fikabord, bänkar, anlägga eldplats, dass och även anlägga någon form av upptäcks- eller äventyrsstig för barn med stationer där besökarna kan tillgodogöra sig kunskap om områdets många natur- och kulturvärden. Nedanför kraftstationen finns en enkel eldplats med bänk. Detaljplanering och iordningsställande av besöksområde vid kraftstationen samordnas av reservatsförvaltningen.

Situationsplan över området kring den nedlagda kraftstationen Dvardala (Helander med flera 2017). Området har potential att fungera som utgångspunkt för besökare till naturreservatet.

Kräftar är inte sällsynta men bidrar med en spännande upplevelse för besökaren som kan se dem kräla runt på åbotten.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Informationen i området ska vara lätt tillgänglig och bidra till och förhöja upplevelsen av besöket. Informationen ska bidra till att syftet med områdesskyddet uppnås. Områdets friluftslivsanläggningar ska vara i gott skick och underlätta för besökare att uppleva området. Om möjligt iordningställande av kraftstationen. I första hand underhåll för att motverka förfall. Reservatets gräns ska vara tydligt markerad.

Åtgärder

- Markering och underhåll av reservatsområdets gräns.
- Information och ajourhållning av naturreservatet på Länsstyrelsens hemsida.
- Parkering planeras ihop med Dvardala naturreservat.
- Informationsskylt om reservatet sätts upp på gemensam anslagstavla för Pjältån och Dvardala i anslutning till reservatparkering som kommer anläggas inom Dvardalas naturreservat. Informationsskyltar vid de mer sevärda kulturhistoriska lämningarna kan sättas upp. Inom detaljplanerat område i norr är skyltar bygglövspliktigt.
- Vandringsleder planeras ihop med Dvardala, och utgår och mynnar vid gemensam parkering. Leden anläggs så att besökaren kan ta del av både natur- och kulturvärdena. Den befintliga stigen i norr kan nyttjas som en del av den blivande reservatsleden. Broar eller spänger kan behöva anläggas för att få till en lämplig vandringsled.
- Om möjligt iordningsställande av Dvardala kraftstation och eventuellt iordningsställande av besöksområde. Här finns utrymme för exempelvis fikabord, bänkar, eldplats, dass och äventyrsstig. Återkommande röjningar av igenväxningsvegetation kan behövas av den gamla trädgårdsmiljön kring kraftstationen om den ska hållas öppen för besökare.

Befintlig stig i norra delen av reservatet.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Tabell 2. Underlag och stöd för förvaltaren vid planering av åtgärder såväl lokalt i Pjäلتåns naturreservat som regionalt i länet. De ekonomiska resurserna utgör en begränsande faktor för verksamheten, vilket innebär att förvaltaren måste prioritera mellan åtgärder i länets alla reservat. Prioritet är indelat i 1 till 3, utifrån hur viktigt det är att genomföra för att nå bevarandemålen.

Skötselåtgärd	Skötselområde	När	Prioritet
Gränsmarkering	Yttergräns	Inom 1 år efter att reservatsbeslutet vunnit laga kraft	1
Städa bort skräp	Hela reservatet, främst intill väg 55/56	Omgående	1
Restaurering av Pjäلتån genom att vandringshinder, kulvert och kanaliserad sträcka åtgärdas inklusive biotopvård	1a & 1b	När tillstånd eller motsvarande erhållits enligt Miljöbalken	1
Underhåll av utförd restaurering i ån och kompletterande biotopvård	1a & 1b	Årligen under tre år närmast efter restaureringen. Därefter vid behov	1
Inventering och undanröjning av eventuella uppkomna vandringshinder	1a & 1b	Vid behov	1
Borthuggning av yngre träd som tränger upp i kronorna på gamla ekar	2	2021–2023 och sedan vid behov	1
Kartläggning av dräneringsrör, åtgärdsutredning samt åtgärder exempelvis våtmarker inklusive underhåll	2 (samt inom Dvardala NR)	2021–2025	2
Inventering av behovet av röjning av ung gran	2	Vart 5-10:e år	3
Åtgärder för att gynna kungsfiskare	Hela reservatet	2021–2031	2
Åtgärder riktade mot att motverka invasiva arter	Hela reservatet	Vid behov	2
Ta bort anläggning för vattenuttag och brunn	1b & 2	2021–2031	3
Skyltar	Platser ej bestämda, samordnas med Dvardala NR	2021–2023	1
Vandringsled inklusive broar/spänger	Dragning ej bestämd, samordnas med Dvardala NR	2021–2031	2
Renovering av Dvardala kraftstation och eventuellt iordningsställande av besöksområde	3	2021–2031	2
Säkerställa att kulturhistoriska lämningar bevaras genom exempelvis borthuggning av sly som riskerar att förstöra lämningar	2	Vid behov	1

Jakt

Jakt är tillåten inom hela reservatet. Vid jakt får jakthund användas.

Utmärkning av reservatets gräns

Utmärkning av reservatsgränsen ska utföras av naturvårdsförvaltaren enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

Tillsyn

Länsstyrelsen är ansvarig för tillsyn av reservatet. Tillsyn av fiskeförbudet är prioriterat.

Dokumentation och uppföljning

Uppföljning av skyddade områden är nödvändigt för att effektivisera och förbättra naturvårdsarbetet i skyddade områden. Uppföljning i skyddade områden ska alltid vara kopplad till syftet med det skyddade området. Uppföljningen ska ligga till grund för revidering av skötselplanen.

Inventeringar

Inga särskilda inventeringar planeras i dagsläget inom reservatet. Elfiske genomförs kontinuerligt inom ramen för det regionala elfiskeprogrammet.

Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen ska ske enligt en för reservatet beslutad uppföljningsplan som anger målindikatorer, tröskelvärden och metodik kopplade till bevarandemålen för olika naturtyper i denna skötselplan. Precisering ska ske i databasen Skötsel-DOS. Uppföljningsplanen ska hållas uppdaterad av Länsstyrelsen. Uppföljningsplanen ska ha sin utgångspunkt i den regionala uppföljningsplanen för Östergötland.

Dokumentation av skötselåtgärder

Alla skötselåtgärder som utförs inom naturreservatet ska dokumenteras skriftligt. Mer omfattande åtgärder ska även fotodokumenteras. I dokumentationen ska framgå vilka åtgärder som genomförts och när de genomfördes, samt vem som utförde åtgärden. Strukturella beståndsförändringar efter storskaliga störningar ska alltid följas upp. Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Alla i planen redovisade åtgärder bekostas av offentliga medel. Även andra finansiärer, exempelvis fonder eller stiftelser, kan bli aktuella. Dessa medel ska i så fall administreras av Länsstyrelsen.

Hur man överklagar

Om du inte är nöjd med länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos regeringen.

Hur överklagar jag beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska du lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Östergötland antingen via e-post; ostergotland@lansstyrelsen.se, eller med post; Östgötagatan 3, 581 86 Linköping.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det regeringen som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades**.

Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer,
- hur du vill att beslutet ska ändras, samt
- varför du anser att länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta länsstyrelsen via e-post, ostergotland@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-223 50 00. Ange diarienumret för detta ärende. Numret finns uppe till höger på första sidan.